

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1068015/2

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיינים:

הרב שניאור פרדס — אב"ד, הרב חיים ו' וידאל, הרב יאיר לרנר

התובע: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר משה ליבוביץ)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד יואל ריפל)

הנדון: טענת 'מאיס עלי' והנפקויות לעניין שלום בית, פירוק השיתוף ופרות נכסי מלוג

פסק דין

המקרה

הצדדים נישאו בתאריך ט' בטבת תשס"א (4.1.2001). מנישואין אלו נולדו לזוג שלושה ילדים, כולם קטינים.

בתאריך ה' באדר א' תשע"ו (14.2.2016) הגיש הבעל כתב תביעה לשלום בית ולחילופין גירושין ובכרוך כל הנושאים השונים: רכוש, מזונות ומשמורת.

בנוסף תבע הבעל צו למדור ספציפי כדי לשמור על שלום הבית. בית הדין נעתר למבוקש ונתן צו ביניים למדור ספציפי. הצו ניתן עד להכרעה בתביעה העיקרית לשלום בית. קרי, עד להחלטה הנוכחית.

יום למחרת הגישה האישה תביעה בבית המשפט לענייני משפחה לחלוקת רכוש, משמורת ומזונות.

נערכו דיונים בשאלת הסמכות. בתאריך י"א באדר ב' תשע"ו (21.3.2016) ניתנה החלטת בית הדין שהסמכות בעניין הרכוש נתונה לבית המשפט לענייני משפחה והסמכות לעניין המשמורת נתונה לבית הדין הרבני.

ברם בערעור שהוגש לבית הדין הרבני הגדול בתאריך א' בכסלו תשע"ז (1.12.2016) נקבע שתביעת הגירושין של הבעל אינה כנה ומתביעתו לא נותרה אלא התביעה לשלום בית. משכך, תביעות הבעל הכרוכות נפלו ובית המשפט קנה סמכות לגבי שאר העניינים שבמחלוקת.

למרות זאת נקבע שתביעת הבעל למדור ספציפי וההכרעה בעניין נתונה לסמכות בית הדין הרבני, שכן הצו למדור ספציפי ניתן כסעד לשאלת שלום הבית שנמצאת בסמכות ייחודית של בית הדין הרבני. לעניין זה ראה מה שנכתב בהחלטה מיום [...]:

"לאור זה מסכים אני למסקנת חברי שליט"א כי בית הדין נעדר סמכות בעניין התביעה הרכושית ומזונות הקטינים, אך לעניות דעתי בית הדין קנה סמכות בתביעה לשלום בית ובתביעה למשמורת והסדרי ראייה של הקטינים שהן כרוכות מעצם טיבן וטבען.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יחד עם זאת נראה כי יש להזדקק לבקשת הבעל למתן צו זמני למדור ספציפי, שכן מהטעמים שנכתבו בבקשת הבעל, הבקשה לסעד זמני במסגרת בקשה לשלום בית עשויה לתרום לשמירת הצביון של שלום הבית.

ובמסקנות שם:

”א. תביעת הרכוש ומזונות הקטינים אינה בסמכות בית הדין.

ב. לדעת הרוב התביעה למשמורת והסדרי ראייה של הילדים נתונה לבית הדין.

ג. לדעת המיעוט בית הדין לא קנה סמכות בכל התביעות.

ד. מתן הצו למדור ספציפי נשאר בעינו עד למתן החלטה אחרת.”

נמצא שההכרעה בדבר הצו למדור ספציפי מוקנית לבית הדין אף שסוגיית הרכוש נידונית בבית המשפט מאחר שהסעד של מדור ספציפי נגזר מהתביעה לשלום בית שבסמכות בית הדין.

בחודש אדר א' תשע"ו (3.2016) עזבה האישה את חדר השינה ובתאריך כ"ט באייר תשע"ו (6.6.2016) עזבה האישה את בית מגורי הצדדים עם הילדים.

נמצא שהשאלה בדבר תביעת שלום הבית של הבעל – מעבר לגוף התביעה – יש בה גם כדי להשליך בשאלה אם יימשך הצו למדור ספציפי אם לאו.

טענות הצדדים

הבעל טוען כי טרם מוצו הניסיונות לשלום בית. הוא טוען כי טרם ביקרו פעם נוספת אצל יועצת ומטפלת שלדבריו תדריך אותם כיצד להעלות את חיי הנישואין על דרך המלך.

הבעל טוען עוד כי הוא יזם מהלכים לשלום בית בכך שקנה לאישה מתנת יום הולדת, כי נהג לעשות לה כוס תה בבוקר וכיוצא באלו. הוא טוען כי למיצוי המאמצים לעשיית שלום בית יש להותיר על כנו את הצו למדור ספציפי וזאת כדי לאפשר את הצלחת שלום בית.

האישה מצדה טוענת כי אינה מוכנה בשום אופן לחזור לחיות עם הבעל. לדבריה היא חיה עם בעלה בכל שש השנים בפחד מתמיד, באלימות נפשית, הוא מסתכסך עם כל סביבתו כולל עם שכניו ועם צוותי בתי הספר של הילדים. בכל שש השנים הם הלכו לטיפולים ובלי זה הנישואין לא החזיקו מעמד כלל. עם תום העברת הדירה על שמו פסק באופן חד צדדי ללכת לטיפול וזה מה שגרם להידרדרות. גם כעת הוא מתחמק מללכת לטיפול ומתנה זאת בכל מיני תנאים.

היום, לאחר שהיא יצאה מהבית, היא מבינה באיזה טרור הייתה חיה ואינה מוכנה בשום אופן להמשיך. היא טוענת שהיא מרגישה שיצאה לחופשי.

דיון והכרעה בתביעה לשלום בית

בשאלה בדבר כנות תביעת שלום הבית יש לפנינו נתונים סותרים. מצד אחד הבעל הראה מאמצים מסוימים לעשות שלום בית, טען בתוקף שהוא מוכן לחזור לחיים משותפים, אמר שהוא מוכן לשלם עבור הטיפול הזוגי, אך מצד שני סירב ללכת לטיפול זוגי ללא תנאים מוקדמים או להתחייב לתוצאות הטיפול. הוא לא הראה צעד משמעותי אמיתי לשלום בית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן טפל על האישה תלונות ברווחה ובמשטרה על כך שהיא מפקירה כביכול את הילדים. לכן קשה לקבוע אם תביעת שלום הבית של הבעל כנה.

מצד שני: האישה טוענת בכל תוקף שאינה מוכנה להמשיך בחיי הנישואין. היא טוענת שגם היועצת המליצה שאין מקום לשלום בית. היא טוענת שאינה מסוגלת לחיות עוד עם הבעל, שהחיים בבית היו "תשעים אחוז גיהנום", "אווירה של פחד", "אלימות נפשית", "אין מצב שהיא מסוגלת לחזור לחיות אתו" (פרוטוקול מתאריך כ"ה באדר ב' תשע"ו – 4.4.2016).

לפנינו אם כן ויכוח עובדתי בין הבעל והאישה בשאלת הסיכוי לשלום הבית.

ברם. לעניין הנידון שלפנינו אין צורך להכריע במחלוקת העובדתית מאחר שהאישה טוענת שאינה מסוגלת נפשית לחזור אליו. לפי דבריה היא אינה יכולה עוד לחיות אתו בשום אופן, היא מרגישה אתו פחד וטרור ומוכה נפשית. כך טענה האישה בדיון מתאריך כ"ה באדר ב' תשע"ו (4.4.2016):

"בתוך כל המצב הזה הבעל שלי אני מרגישה שהוא ניצל את המצב עד תום. חיי הנישואין שלנו מבחינתי הם תשעים אחוז גיהנום. הדבר הכי נורא שאני לא הבנתי איפה אני חיה. אני יכולה להגדיר את עצמי כאישה מוכה, לא הוכיתי פיזית אבל נפשית אין לי חיים. אני חיה בפחד מהבעל שלי שנים רבות. האווירה בבית טרור, מזה שנים, והכול מוסווה. אני נשברתי כשהתחילה האלימות הפיזית כלפי הבת שלנו הבכורה ונכנסה פקידת סעד [...] אני יכולה להגיד ש[פלונין] הוא אדם שמסתכסך עם כולם, יש לו צווי הרחקה, יש לו סכסוך עם כל השכנים ברחוב. ואני ההיפך הגמור. אני לא יכולה לצעוד ברחוב שלנו. הוא מבודד אותי הרבה שנים. מונע מההורים שלי, לא הפריע לירוק להם בפנים ולצאת ביום שישי בערב מהבית. לא מרשה לאח שלי להיכנס אלינו שנים. בנוסף לאיומים ופגיעות. ממש אווירה של טרור ופחד. היינו חמש שנים בטיפולים זוגיים, זה אני יזמתי וההורים שלי שילמו. [פלונין] מעולם לא שילם. הבת הבכורה שלנו היא ילדה עם קשיים רגשיים, מטופלת פסיכיאטרית [...] כרגע אין שום סיכוי בעולם לתיקון הקשר הזה. הקשר הזה נגמר. אני משתחררת מהכלא הזה שנמשך חמש עשרה שנים. או שהוא יעזוב את הבית או שאני אצא. אני רוצה להציל את הילדים שלי. הוא ממש מסכן את הילדה הבכורה שלי והוא מזיק לילדים האחרים. אני גמרתי וזהו, זה נגמר."

בית הדין שאל את האישה אם היא תהיה מוכנה לניסיון נוסף לשלום בית. תשובת האישה

הייתה:

"שום דבר. אני לא יודעת אם יש מישהי אחרת שיכולה לסבול ככה כמוני חמש עשרה שנה. אני היום בת ארבעים וחמש ואני רוצה לחיות.

[...] שום ניסיון נוסף. עברתי את כל הגבולות. יש לי מחויבות להציל את הילדים מהנזק שהוא עושה להם.

[...] אתו סיימתי."

בדיון זה טענה האישה בדבר הטיפול המקצועי הרחב והארוך אותו עברו הצדדים. וכך

נאמר בפרוטוקול הדיון:

"[...] טיפול מקצועי?"

[...] 'סופר' מקצועי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

[...] בסיבוב האחרון היינו אצל ליאורה שהיא עו"ס קלינית. היינו אצלה שנה וחצי, ומי שסירב לחזור לטיפול זה [פלוגי].

[...] בתדירות של פעם בשבוע.

[...] עשרות מפגשים?

[...] המון. לפני כן הייתי אצל ד"ר אורלי ממכון 'שינוי', והכול מעל ומעבר."

טענות הבעל וב"כ נגד טענות האישה בפרוטוקול הדיון:

"ישבו אצל ליאורה סדרה ארוכה של טיפולים והגיעו למקום נכון והצליחו. ולכן אנחנו מאמינים שברגע שיהיה טיפול, אולי אצל אותה ליאורה שמכירה את הצדדים, ומה שליאורה תמליץ מקובל עלינו [...]"

הבעל הוסיף ואמר כי הוא מוכן לוותר על החיסיון ושליאורה תבוא ותעיד בבית הדין.

תשובת האישה על הצעת הבעל הייתה:

"באמת שנה וחצי של טיפול הביאה לפריחה הגדולה אולי היחידה בנישואין.

[פלוגי] בא ממשפחה ללא אמצעים והנושא של בטחון כלכלי מאוד חשוב לו, ולי חשוב להרחיב את המשפחה. [פלוגי] הסביר לי שעד שאין לנו בית, אין ילדה ואין ילד. ולצערי אני אומרת שקניתי את הילדה שלי במיליון ומשהו כסף שעלה הבית הזה. ממש עסקה.

מאז שאני הגשתי את חלומי ו[פלוגי] הגשים את חלומי הכלכלי, אנחנו לא באותו מקום. מאז האלימות שלו הסלימה. אם אז האלימות הייתה חבויה, עכשיו – אין רסן. אני לא פוסעת היום לחדר הטיפול אתו, זה נגמר."

בטענות ב"כ האישה נאמר בין השאר:

"ביולי 2015, הבת [ת'] גילתה לפסיכולוגית שלה שהיא עברה אלימות פיזית מהאבא, הפסיכולוגית דיווחה על כך למחלקת הרווחה של המועצה. במועצה החליטו לתת לו בררה או שילך לטיפול של הדרכה הורית או למשטרה. האיש בדק והחליט ללכת לטיפול והוא היה בטיפול. אחרי הטיפול למרבה הצער חזרו כל אותם מאפיינים של התעמרות כלפי הבת, ובגלל זה הבת לפני חודשיים הייתה במצב קשה ביותר, ולא בגלל ריב עם אמה. ועל זה האישה תאמר את שלה."

ביום כ"ט באייר תשע"ו (6.6.2016) לאחר הדיון הנ"ל האישה עזבה את הבית עם הילדים.

בדיון נוסף ביום י"ד בתמוז תשע"ו (20.7.2016) נכתב בפרוטוקול הדיון מדברי האישה

כאשר בית הדין שב ופנה אליה מה תגובתה בבקשת הבעל לשלום בית. וכך ענתה האישה:

"אני כמו אסיר שהשתחרר מהכלא, ושום דבר לא יחזיר אותי לשם. אמרתי את זה לפני ארבעה חודשים, ואני לא חוזרת עם הבן אדם הזה לשום טיפול. עברתי אתו מעל ומעבר. אני לא מוכנה לשמוע. אין שום אפשרות לחזור אחורה. אני עזבתי את הבית על דעתי עצמי כי אני לא יכולה לחיות אתו."

בית הדין שאל את האישה מהו הדבר הגרוע ביותר שהוא עשה שגרם לך לעזוב את הבית.

"הוא היכה את הבת שלי לפני שנה, הוא אדם אלים, הבת בת ארבע עשרה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

[...] דיברתי עם הפסיכולוגית ועירבנו פקידת סעד. היו טיפולים זוגיים בעבר. אבל אני לא שם ולא חוזרת אחורה. חד־משמעי."

הפגיעה בבת הצדדים עד כדי החשש לחייה ואיומיה בהתאבדות, הנוקשות הבלתי מתפשרת והטלת אשמה על הבת, עירוביה בסכסוך והתדרדרותה הנפשית יש בהם להוסיף ולהעצים את עוצמת המיאוס והתיעוב של האישה לבעלה.

ובדיון נוסף מיום י"ח בכסלו תשע"ז (18.12.16) הוסיפה האישה ואמרה:

"חייתי את חיי הנישואין שרובם היו אומללים, ומאז שיצאתי את הבית אני מרגישה שקיבלתי את החיים שלי בחזרה והצלתי את הילדים שלי והצלתי את עצמי, ואין דבר שיחזיר אותי לאדם הזה [...]"

[פלונין] הוא אדם שמסתכסך עם כל אחד. קנינו בית, והמטרה שלו מהטיפול הייתה שנקנה בית, וחצי מהבית נרשם על שמו לדרישתו, ומאז הוא לא רצה לבוא לשום טיפול [...]"

הטיפול של גב' ליאורה עזר כל עוד הייתה לו מטרה לקנות את הבית ו[ש]ירשם – מחציתו – על שמו, ומאז שזה קרה, הוא הפסיק לבוא לטיפול הזוגי. הוא הואיל לבוא לטיפול רק אם ההורים שלי משלמים על הטיפול. מאז שנרכש הבית ומאז ש[נ'] נולדה בתאריך [...] 2014, הוא סירב לבוא לטיפול [...]"

הדירה נקנתה שלושה חודשים לפני ש[נ'] נולדה. לא היה עם מי לדבר לגבי הטיפול.

[...] מאז שנכנסנו לבית הזה, אין דבר שחשוב לי יותר מאשר יחסים עם בני אדם. נכנסנו לבית זה ותוך שנה וחצי, [פלונין] הצליח להסתכסך עם כל האנשים ברחוב, ורחוב שלם התאגד כנגד הטרור שהוא עושה. כל השנים האלה הוא ניסה לבודד אותי מבני המשפחה שלי. איבדתי שלושה אחים ואחיין, כל אחד בנסיבות שונות [...]. [פלונין] שידע על כל הרגישות המשפחתית, לא הפריע לו למדר את האח שלי שהוא חי היום, לא הסכים שייכנס הביתה, הוא הסתכסך אתו ועם ההורים שלי. ההורים שלי תומכים כל השנים. הוא הסתכסך אתם וכל פעם שהיו מגיעים הביתה לארוחת שיש, [פלונין] היה קם והולך. הוא הסתכסך עם המורות שליוו את הבת שלי. מנהלת בית הספר היסודי רצתה להגן על המורות שהוא הסתכסך אתן ואמרה לו שלא יבוא אתן בקשר. כל מקום שהוא הולך, הוא זורע הרס וסכסוך. עד כדי כך שאם הבנות הלכו אתו לקולנוע, הוא הסתכסך עם הפקידה שמכרה כרטיסים והבנות חזרו הביתה בוכות."

בהמשך הוסיפה האישה:

"הטיפול אצל ליאורה התמקד בקשר בינינו. [פלונין] עשה השתדלות מאוד גדולה כדי לקבל בית. ההסלמה עלתה שהוא נהיה אליים כלפי [ת'] – הבת הבכורה שלנו. יש לה המון קשיים, כל השנים [פלונין] פגע בה רגשית בצורה קשה והשיא שהוא היכה אותה. מה שלא הפריע לו להכות את [א'] זמן קצר לאחר מכן. חייבו אותו ללכת להדרכה הורית, שום שינוי משמעותי לא היה. האדם רב עם כולם, אליים עם הילדים, גם כלפיי היה אליים. בנושא חיי האישות זה לא היה אמנם כפייה בכוח, אבל מבחינה רגשית לא הייתה אפשרות לומר לו 'לא' [...]. היום אני לא חיה אתו."

לדברי האישה, הבעל הוא איש מדון אשר מסתכסך עם כל אדם – שכנים, מורות, פקידת קולנוע; אינו רגיש לאסונות שעברה האישה; ממדר את בני משפחתה; הטיפול נעשה במגמה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אינטרסנטית להשיג בעלות במחצית הדירה. בנוסף לכך הוא אלים כלפיה וכלפי הילדים. יצוין שהאישה המציאה מסמך שעליו חתומים כל השכנים שברחוב ושנשלח למועצה המקומית ובמקביל למשטרה נגד התנהלותו של הבעל ועל כך שהוא מטריד את כל דיירי הרחוב. בעניין זה אמרה האישה בזו הלשון:

"הוא הפריע לילדים של השכנים והתאכזר לילדי השכנים, הביא משטרה, והתלונן על כל אחד, עד שכולם שלחו עצומה למועצה המקומית, ומעבר לכך פנו למשטרה.

[...] אני מפנה לתסקירים שהוגשו לבית הדין ששם הוא השתלח בעובדת הסוציאלית, שמספר פעמים הוא ביקש לפטר אותה, כאשר בהתחלה הוא החרים אותם."

בית הדין שאל את האישה פעם נוספת בדבר חזרה לשלום בית עם בעלה. תגובתה הייתה נחרצת כדלהלן:

"אני לא יכולה להתקרב אליו, אני לא יכולה לחיות עמו באותו חדר, אני מואסת בו [...] הוא מאוס, הוא דוחה אותי, ואני לא יכולה להתקרב אליו ולא להיות אתו בשום קשר. מאז שעזבתי את הבית, [פלוגני] אחוז תאוות נקם, להתנקם בי או דרך הילדים שהוא לא בוחל להשתמש בהם ממש [...]. אתמול הגעתי לקחת את הילדה הגדולה, הוא פשוט מנתק את הקשר בינה וביני והוא אוסר על הילדים לומר את המילה אימא בבית. אימא זה מושג שנמחק מבחינתו [...]. היינו חמש שנים בטיפול זוגי [...] שנתיים אצל ליאורה ועוד שנתיים אצל עוד מטפלת ועוד שנתיים, נתתי לזה הזדמנות, ואני חושבת שאין אישה שיכולה לסבול ככה ולתת לזה כזה הזדמנות. ההורים שלי מימנו והוא הואיל בטובו לבוא. עיניי נפתחו ואני לא חוזרת לשום טיפול."

בנוסף נטען כי הבעל הגיש תלונה נגד אמה של האישה שהיא בת שמונים ושש ויושבת בכיסא גלגלים על כך שהיא מראה לבת המתבגרת בת הארבע עשרה סרטים פורנוגרפיים. הרווחה בדקה את התלונה והתברר שלא היו דברים מעולם. ובהמשך אומר בא כוח האישה בזו הלשון:

"מי שרוצה שלום בית הולך וטוען טענה זו כנגד האימא של האישה?! האיש מגיש תלונות כנגד כל מי שלא עומד בתכתיביו. הגיש תלונה נגד העובדת הסוציאלית [...] הוא מידר את לשכת הרווחה, והוא הגיע למסקנה שהחלטות שם לא נראות לו [...]"

בדיון טען הבעל כי במרץ "היה לי ולאשתי כמה רגעים חמים [...] ליטוף בהסכמה". עוד טען:

"אשתי חגגה בחודש [...] יום הולדת, כתבתי לה ברכת יום הולדת, ואמרתי לה בטלפון אני אשמח לתת לך מתנה והיא לא רצתה. שלחתי גם לאבא שלה שגם היה לו יום הולדת בחודש [...] והוא שלח לי תגובה חמה, ואני אוהב את אבא שלה. דבר נוסף, אנחנו חוגגים לבן שלנו יום הולדת [...] והזמנתי את אשתי ליום הולדת של הבן, אמרתי לה הבן שלנו ישמח מאוד אם תבוא, היא לא ענתה לי. אני עושה כל מה שאני יכול."

בתגובתה אמרה האישה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"[...] באותו רגע הייתה קרבה, אבל אני לא שם. אני לא רוצה אתו שום קשר. בוועדת התסקירים נאמר שאין קשר בין ההכרזות שלו ובין הפעולות שלו. כל היום הוא מאיים ומטריד, שולח לי בחופשה משפחתית של ארבעה ימים – החופשה היחידה שלקחתי – שולח לי שתי החלטות של בית הדין להרוס לי את החופשה, והרס לי את החופשה [...] אני לא משתפת את הילדים במה שקורה. מי שמתף את הילדים זה [פלונני]. הוא מראה לילדה צילומים של השיקים. הוא מאשים אותי באוזניה כל יום שאני פירקתי את המשפחה."

בסיום הדיון חזרה האישה שוב על מה שאמרה פעמים אין ספור בהתייחסותה ללכת לפגישות עם המטפלת, בזו הלשון:

"לא. באמת די. אני ריציתי מאסר עולם. אני שילמתי מחיר מעל ומעבר.

אני לא רואה סיבה בגלל הטירוף שלו שאני אסבול יותר. אני לא מוכנה יותר."

בא כוח האישה הפנה את בית הדין לעיין בתסקירי הרווחה.

בתסקיר הרווחה מיום ה' בתמוז תשע"ו (11.7.2016) נכתב בין השאר:

"[...] שניהם מתארים בתחילה אהבה גדולה [...] הייתה בינו לבין [פלוננית] חלוקת תפקידים [...] נושא המגורים ליווה אותם במהלך השנים מאחר והיו חילוקי דעות ביניהם. לדבריו, [פלוננית] רצתה להתגורר סמוך לבית הוריה, הוא לא הסכים לכך ובעקבות כך עברו מספר מקומות מגורים, בהחלטת [פלוננית]. [פלונני] מתאר מעורבות יתר של משפחתה של [פלוננית] ובעיקר של אימה שהינה אישה דומיננטית אשר פגעה במערכת היחסים הזוגית שלהם. לדבריו, כשנתיים לאחר הנישואין הוריה של [פלוננית] הפעילו עליהם לחץ לעבור להתגורר בחצר ביתם מה שהוביל לוויכוחים רבים בינו לבין [פלוננית]. [פלוננית] הציגה אותו מול משפחתה כמי שמתנגד לכך למרות שהיא עצמה התלבטה בעניין [...] הוא מאשים בסכסוך הזוגי את [פלוננית] שאפשרה למשפחתה להתערב ואילו הוא מצדו דאג תמיד להפרדה בין אמו לבין המערכת הזוגית שלהם [...]"

"[...] [פלוננית] מתארת קרבה גדולה למשפחתה אשר גדלה יותר במהלך השנים מאחר ולא חשה תמיכה מ[פלונני]. הוריה תמכו בהם כלכלית, סייעו בשמירה על הילדים וכן הלאה [...] לדבריה [...] בגלל הנוקשות והאטימות שלו לבקשותיה נאלצה לעשות דברים שלא בידעתו ולתחושתה היא חיה תחת טרור ופחד. בעקבות המצב הזוגי והיחסים עם משפחת המוצא, [פלוננית] נמצאת בטיפול פסיכולוגי שנים רבות ועד היום [...]"

בשנה האחרונה המצב הלך והחמיר עקב קשיים עם הבת [ת'] והתנהגות אלימה של [פלונני] כלפיה וכלפי הבן [א].

"[...] מדיווחה של גב' ליאורה גרינהאוס – עובדת סוציאלית קלינית ומטפלת זוגית ומשפחתית אשר טיפלה בבני הזוג בטיפולם האחרון עולה, שמערכת היחסים של בני הזוג אופיינה במאבקי כוח. [פלוננית] קשורה מאוד למשפחתה ולאימה הדומיננטית ועל רקע זה היו מאבקים בין בני הזוג כאשר [פלונני] מרגיש חסר השפעה. נושא זה השפיע שנים רבות על החלטה בעניין מגורים והלך והתדרדר כאשר [פלונני] לא דיבר עם בני משפחתה ואף לא אפשר לחלקם להיכנס לביתם."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המריבות ביניהם לוו באלימות מילולית הדדית. להתרשמותה, [פלונית] הייתה בקונפליקט מתמיד בין חשיבות הקשר בינה לבין משפחתה ובין הקשר שלה ל[בעל] והתנהלותו של [פלונית] הינה נוקשה והוא מתקשה לקבל אחריות למעשיו [...]

[...] בחודש ינואר 2016 [ת'] הגיעה למיון שלווה בליווי אמה לאחר ששרטה עצמה עם מספרים ובהמלצת ד"ר בלוך, שהאם התייעצה עמו טלפנית, [ת'] הופנתה להערכת מסוכנות.

בהערכה [ת'] תיארה בשבועיים האחרונים ריבים בבית הספר, ובעקבות כך, עצבנות, מתח, מצבי רוח משתנים והתפרצויות זעם. לאחר ריב עם אמה היו מחשבות על פגיעה עצמית ורצון למות אך היא שללה כוונה או תכנית אובדנית [...]

[...] [ת'] שיתפה בכך שהאב מפעיל עליה לחץ להיפגש עמו בימים שהיא אצל האם והיא מרגישה בקונפליקט קשה. כמו כן, לדבריה, היא אינה ישנה טוב בבית האב ומתעוררת מספר פעמים בלילה [...]

מהמפגשים עם הילדים התרשמתי [...] שניהם אוהבים את האב והקשר עמו משמעותי עבורם אך יחד עם זאת, התרשמתי שהקשר עם האם יותר נינוח ופתוח. שניהם מעלים זיכרונות קשים שמלווים אותם בהקשר להתנהלות האב.

[...] האם מתארת במהלך השנים זוגיות המאופיינת בחוסר תקשורת, נוקשות רבה מצד בעלה הכוללת התפרצויות זעם קשות, סכסוכי שכנים, חיכוכים קשים עם בני משפחתה עד לסילוקם מביתם ובהמשך עד לאלימות כלפי הילדים. לדבריה היא חשה כ'שבויה' במערכת יחסים זו.

להתרשמותי, מעורבות היתר של משפחת המוצא אכן פגמה בביסוס התא הזוגי והמשפחתי. יחד עם זאת, אני מתרשמת שחוסר התקשורת בין ההורים ותחושת חוסר הביטחון של האישה ביחסים הזוגיים, תרמה בין השאר לקרבתה למשפחתה [...]

להתרשמותי, האב אוהב את ילדיו, מסור ודואג להם בדרכו שלו, ואף הילדים אוהבים אותו [...]"

נראה כי לכל אחד מן הצדדים הייתה שותפות בהרס התא הזוגי כאשר גם האם דבקה במשפחתה יותר מהנורמה, אלא שיתכן שהדבר נגרם מחוסר תקשורת ומחוסר הביטחון שאותו חשה ביחסיה עם הבעל. הילדים אוהבים את הוריהם ואילו ההורים גם הם אוהבים את ילדיהם. מאבק הגירושין – ואולי גם רקע קודם לו – הביא את הבעל להתנהלות אלימה ואובססיבית שגרמה נזקים נפשיים קשים לילדים ובעיקר לבת הגדולה [ת'] שהגיע למצבים נפשיים קשים מאד גם ובעיקר בשל התנהלותו הכושלת, הנוקשה, האלימה והאובססיבית של הבעל – האב.

בתסקיר נוסף מתאריך כ"ג בתשרי תשע"ז (25.10.2016) נכתב בין השאר:

"[ת'] [...] מדבריה עולה מכבש לחצים כבד מצד אביה. מאחר וקשה לה במפגשיה עם האב מאז ומתמיד [...] במפגש האחרון עמו הוא לא הפסיק להשמיץ את אמה בפניה ולהאשימה בפירוק המשפחה כאשר לדבריו, אין לו כלל חלק בזה. בנוסף, חזר והאשים את [ת'] שאף היא אחראית לפירוק המשפחה שכן כאשר היא לא מגיעה אליו בזמני השהות, גם [א] אינו רוצה לבוא אליו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

[ת'] הוסיפה שהאב חוקר אותה בכל הזדמנות על בני המשפחה והיא אינה מצליחה להציב לו גבולות, למרות שהומלץ לה על ידי גורמי המקצוע לבקש ממנו לחדול מכך, מאחר וזה לא עניינה [...] כאשר היא חוזרת לבית האם ממפגשים עם האב, היא 'עצבנית, בוכה הרבה, רוצה להרביץ ולשבור דברים'. כמו כן חזרה על אמירות כמו: 'בא לי למות'.

[...] בשיחה זו, [ת'] ביקשה להפסיק את מפגשיה עם האב לחלוטין מאחר ולדבריה, אין לה יותר כוחות להתמודד מולו ובשלב זה היא צריכה הפסקה.

לאור המתואר לעיל, להתרשמות עו"ס לסדרי דין ועו"ס לחוק הנוער, [ת'] במצוקה רבה בעיקר על רקע הלחצים הכבדים המופעלים עליה מצד אביה. מהדברים עולה שהאב עסוק במאבקיו עם האם ואינו ער למצוקה הרגשית של [ת'] כאשר הוא מערב אותה ומאשים אותה ואת אמה בפירוק המשפחה.

תהיה הסיבה להרס התא המשפחתי אשר תהיה. באשמת צד זה או אחר או של שני הצדדים הרי שבמצב הנתון האישה מואסת בבעלה מאיסות גמורה וחד־משמעית. ההתנהלות עם הבת [ת'] הוסיפה למאיסותה בבעל. לא בכדי כאשר שאל בית הדין בדיון את האישה מהו הדבר שהבעל עשה שגרם לה לעזוב את הבית. תשובתה כאמור הייתה:

"הוא היכה את הבת שלי לפני שנה, הוא אדם אלים, הבת בת ארבע־עשרה דיברתי עם הפסיכולוגית ועירבנו פקידת סעד. היו טיפולים זוגיים בעבר. אבל אני לא שם ולא חוזרת אחורה. חד־משמעית".

עינינו הרואות כי ברור שהאישה אינה מסוגלת עוד לחיות עם הבעל באותה דירה. מבחינתה חיי הנישואין היו סבל אחד גדול ארוך ומתמשך והיא הגיעה לגבול כוח הסיכולת שלה. היא שבה פעמים אין־ספור על מאיסותה הגמורה בו ואף הטעימה את טענתה. לא עזרו כל ניסיונות בית הדין להשיבה אל ייעוץ וטיפול בשל מאיסותה זו.

גם הבעל וגם האישה מודים שהיו ביניהם אין־ספור טיפולים. כך ברור שהאישה עשתה מאמצים רבים להגיע למצב של שלום בית. ברור אפוא שאין מקום לומר שלא מוצתה האפשרות של טיפול זוגי לאחר חמש שנות טיפול. משכך, טענת האישה שהיא הגיעה לנקודת זמן שבה אין עוד מקום לטיפול זוגי והמשבר עמוק וסופי מבחינתה היא טענה קבילה ומסתברת להתרשמותו העמוקה של בית הדין. בית הדין עשה ככל יכולתו לשכנע את האישה לניסיון לשוב לבעלה ולשקם את ביתם גם כאשר דיבר עם הצדדים בנפרד לאחר שאלו הסכימו שבית הדין ינסה לפשר ביניהם, אולם בית הדין נוכח כי האישה מואסת בבעלה באופן סופי, חד־משמעית ובלתי ניתן לשכנוע.

ייתכן שהבעל מצדו אכן חפץ וכן ברצונו בשלום בית – למרות לא מעט סימנים המראים להפך. אך מכל מקום היות שהאישה אינה מעוניינת עוד בשלום בית, היות שכבר נעשו מאמצים אין־ספור בעניין והיות שהאישה טוענת שהבעל מאוס עליה באופן סופי ומוחלט וניכרים דברי אמת, לפיכך יש לה גדר של אישה הטוענת "מאוס עלי". להלן נבהיר מבחינה הלכתית כי יש לבטל במצב שכזה גם את הצו למדור ספציפי.

בדיון מיום י"ח בכסלו תשע"ז (18.12.2016) שעסק באריכות בעניין שלום הבית סיימו הצדדים את טיעוניהם ובית הדין הורה להם על הגשת הסיכומים. בנוסף, נקבע מועד – יום ב' בשבט תשע"ז (29.1.2017) – לדיון בתביעת הגירושין של האישה שבה בית הדין עדיין לא דן כלל משום שעד לאחרונה לא הוגשה תביעה שכזו על ידי האישה. הצדדים הגישו סיכומיהם בתביעת שלום הבית. ביום כ"ד בטבת תשע"ז (22.1.2017) למעלה מחודש לאחר הדיון בו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוחלט על הגשת סיכומים שכבר הוגשו וימים אחדים טרם הדיון על הגירושין, בעת שבית הדין שוקד על סיום כתיבת פסק הדין בשלום הבית, הגיש הבעל בקשה להשהיית פסק הדין שעדיין לא יצא כדי להוסיף טיעונים וחקירות. אף שההליך של הדיונים בשלום הבית – לרבות הגשת סיכומים – תם ונשלם ובית הדין יכול היה שלא לקבל את בקשתו, הסכים בית הדין לפנים משורת הדין לבקשתו וכדי שהבעל יחוש שתמו טיעונו והצליח להביע בפני בית הדין את כל אשר בלבו שהרי בקשתו היא לשלום הבית.

בית הדין הוציא החלטה טרם הדיון בנושא הגירושין שתחילת הדיון ייוחד להשלמת עניין שלום הבית ולאחריו יידון נושא הגירושין. וכך ביום הדיון הביע הבעל רצונו לחקור את האישה ואמר כי יש לו שאלות רבות אליה. בא כוח האישה התנגד נחרצות ובצדק שכן הדיונים בנושא שלום הבית תמו ונסתיימו וכך אמר:

“החלטה זו על השלמת תביעת שלום הבית, פוגעת באופן רציני וקשה בזכויותיה המהותיות והדיוניות של מרשתי שהרי בתיק זה הסתיימו הראיות, הוגשו סיכומים וכל הבקשה נועדה למשוך זמן ולהקפיא את המצב הקיים בו האישה נמצאת בתוך בית שבעצם צריך להימכר לאלתר, ובדיון הקודם בית הדין כבר הודיע שלפני סיום ההליך של הגירושין יינתן פסק דין בעניין שלום הבית, ולכן כל הסיבוב פרסה הזה פוגע מהותית בזכויותיה הקנייניות, הדיוניות והמהותיות של מרשתי [...]”

בית הדין אמר בדיון:

“בית הדין נותן את המקסימום של האפשרויות לאדם שטוען מישהו ומבקש משהו [...] כל מה שתוצו, תטענו היום [...] תיק שלום הבית נגמר, הגשתם סיכומים, לא טענתם שיש לכם עוד טיעונים או ראיות. זה נקרא 'תמו עדיין' בנושא שלום הבית, ולכן טענה כזו אינה נכונה ואינה צודקת. אנחנו לפנים משורת הדין רוצים לתת לכם להשלים. תשלימו.”

בא כוח האישה הגיב בשלוש פעמים נפרדות בדיון על התחשבות בית הדין והתייחסותו, וכדלהלן: “ברור לחלוטין. אנחנו מרגישים את זה [...]”

ובהמשך: “[...] אנחנו מודים לבית הדין שהתייחס לבקשה [...]”

ובהמשך: “[...] אני מבקש להודות לבית הדין שמאפשר לנו את הזכויות ומאפשר לנו לקבל את יומנו.”

הרי כי גם צד הבעל מבין שבית הדין עושה כל מאמץ מעבר לגבולות הדין והחוק כדי שהצדדים יביעו את כל אשר בלבו בפני בית הדין.

על אף צדקת טענתו של בא כוח האישה על פי כל דין וחוק, בית הדין החליט לפנים משורת הדין לאשר לבעל לחקור את האישה בכמה שאלות בלבד. בהמשך הדיון הסכים בית הדין לאשר לבעל להוסיף כהנה וכהנה שאלות למכביר ולחקור את האישה, והכול לפנים משורת הדין כדי שתחקר האמת. בית הדין הורה לצדדים לסכם בעל פה (על פי התקנות הקובעות שעניין זה מסור להחלטת בית הדין) את תמצית התוספת בעניינם בדיון הספציפי לאחר שהסיכומים הכלליים כבר הוגשו קודם לכן כאמור. למרות זאת ולפנים משורת הדין בשלישית, הסכים בית הדין לבקשתו של הבעל טרם עזב את אולם הדיונים להגיש את דבריו וסיכומיו בכתב. גם סיכומי האישה בכתב הוגשו לבית הדין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדיון זה מתאריך ב' בשבט תשע"ז (29.1.2017) נטען על ידי הבעל על יחסיו הטובים עם חברותיה של האישה ומנגד האישה הכחישה את דבריו. כיון שאין הוכחות לכל צד, לעניין זה אין השפעה על פסק הדין. בהמשך חקירת האישה הסכימה שהבעל סייע לאחיה [י'] ז"ל.

עוד הוסכם על ידי הצדדים שהבעל השתתף בימי הולדת של האישה בנוכחות בני משפחתה והביא לה מתנות. עוד אמרה האישה כי יחסי האישות קודם ללידת הבת [נ'] לפני שלוש שנים היו מצוינים.

בהמשך אמרה האישה בדיון:

"לצערי, האדם אתו חייתי הרבה מהחיים שלי, הוא לא אמין. כל מילה שאני אומרת לו או חוזרת לי בצורת תביעה או שהוא מכופף לי את היד, ואני לא מוכנה. אתן דוגמה. היה סוף שבוע אחרי שהודעתי לו שאני רוצה להיפרד, הוא השביע אותי כדי שיהיה סוף שבוע רגוע, בנימה של איום, שלא אעשה שום מעשה באופן חד צדדי וגם הוא לא יעשה, ואני לא הגשתי שום תביעה, אבל הוא כן הגיש. אני מאמינה לו בתמימות, אבל הוא אין לו שום עניין לכבד את השבועות ההדיות שלנו. עם כזה אדם אין לי לעשות. אבל לצערי זה הבן אדם."

בהמשך, בעניין ההודעה לבן [א'] על עזיבת האישה את הבית נאמר בדיון מפי האישה: "הודעתי ל[א'] באותו היום. לצערי מכיוון שאני יודעת במי מדובר לא היה מנוס אלא לברוח מהבית."

לשאלה שהופנתה לאישה מה גרם לה לברוח מהבית אמרה:

"זו המלצה ש[פלוני] נתן לי אחרי שהודעתי לו שאני רוצה להתגרש, וביקשתי ממנו שיעזוב את הבית, הוא אמר לי: 'אני לא זז מפה. את יכולה לקחת את הילדים וללכת'. מכיוון שהיה לי ברור שיתנגד וימנע את ההפרדה ביני ובינו ושלא ייצא מהבית, אז נאלצתי לעשות את זה בצורה עצמאית."

הבעל טען שחגג לאישה ימי הולדת עוד בחודש [...] 2016 והקריא לה שיר ואף קיימו הצדדים יחסי אישות עד ינואר 2016.

בתגובתה ביחס ליחסי אישות אמרה האישה בדיון: "כן. הוספתי ואמרת פה שלא לקיים יחסי אישות עם [פלוני] זה דבר מאוד מפחיד. החופש להגיד 'לא' – היה מאוד מוגבל."

האישה הוסיפה וטענה כי העלתה לפני היועצת ליאורה את פחדיה ככלל מבעלה וזו הזדעזעה מכך מאוד, וכך אמרה האישה:

"עלה אצלה שאני פוחדת ממך, והיא הזדעזעה מזה ואתה לא [...] שאישה אומרת לבעלה שהיא פוחדת ממנו. היא הגיבה לזה, בשעה ש[פלוני] נשאר אדיש לזה ולא אכפת לו אם אני בפחד או לא בפחד."

יצוין שבדיון הבעל לא הכחיש את דברי האישה ועבר לשאלה אחרת לגמרי. בהמשך בקשותיו בכתב, מאוחר יותר, הכחיש הבעל גם את זאת.

בהמשך מפנה הבעל שאלה לאישה בזו הלשון:

"אני טוען שאני ביוזמתי פניתי לליאורה ב־2015 וביקשתי את עזרתה שכן תגיעי לפגישות ייעוץ זוגי כי הבנתי שקשה מאוד ובאמת צריך את הסיוע שלה ואת פשוט אמרת: 'אני אתך לליאורה לא הולכת.'"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבעל בדבריו מודה בלי משים שאשתו אינה מעוניינת כבר מזמן ללכת עמו לליאורה היועצת בצורה נחרצת.

בתשובתה לשאלה זו עונה האישה:

“אני לא זוכרת מה אמרתי. אני אומרת גם היום שאני אתו לליאורה לא הולכת. סיימתי, יצאתי לחופשי ואני לא חוזרת לכלא. אני לא הולכת לשום פגישה [...] אני נושמת עכשיו לרווחה ואני מודה לא-לוקים שנתן לי את הכוח לקום ולצאת מהמקום החולה שהייתי בו [...] כי קודם חיינו בגיהינום. יש רווחה גדולה בהרבה לכל הילדים. לילדה [ת'] חד־משמעי וגם לבן [א'] חד־משמעי. וגם לילדה [נ'] אין מה להשוות בין המצב העכשווי למצב שהיינו בבית.”

הבעל הצהיר על הגשת חשבוניות המאששות את טענתו שהצדדים קיימו פגישות ייעוץ יחדיו גם לאחר לידת הבת [נ']. בלי שניגע ברלוונטיות של עניין זה, הבעל שהבטיח שיגישן, לא עשה זאת בהגשת הסיכומים למרות חלוף הזמן שהוקצב לכך. מאוחר יותר הראה הבעל כי האישה חזרה בה מהסכמתה ומנעה מהיועצת להמציא את החשבוניות, לאמור: האישה הביעה הסכמתה לבעל להמציא את הקבלות ואת האסמכתאות לבקשתו אולם מאוחר יותר חזרה בה מהסכמתה ובכך מנעה מהיועצת להמציא את הנדרש. הבעל הבהיר בבקשתו כי חפץ היה לסתור את טענות האישה שהוא הפסיק את הטיפול הזוגי לאחר קניית בית המגורים וכי תביעת שלום הבית שלו היא כנה. האישה מצדה הבהירה לבית הדין את סיבת התנגדותה: לדבריה הבעל הגיש כמה סיכומים לתיק ומבקש כל הזמן להוסיף בקשות ללא הגבלה כאשר בית הדין מתייחס לבקשותיו לפני משורת הדין לאחר שתמו הדיונים בתיק הרלוונטי והוגשו סיכומי הצדדים. מטרתו של הבעל, לדבריה – 'למשוך' את התיק ללא קץ בעוד הוא יושב בבית המשותף והאישה והילדים מתגוררים בבית שכור. לדבריה הוא מנצל לרעה בתעלולים פרוצדורליים את החסד שזכה בו מבית הדין להמשך הגשת בקשות וסיכומים לאחר תום ההליך. כל קבלת בקשה נוספת של הבעל תהיה פתח נוסף להמשך גרירת התיק. על הבעל לדבריה היה לבקש כל מסמך שהוא חפץ עוד בעת הדיונים בתיק.

מעבר לטענותיהם של האישה ובא כוחה, בית הדין אינו רואה בעובדה שהיו – אם אמנם היו – כמה פגישות נוספות (כלשונו) ומשותפות של הצדדים יחדיו, לאחר לידת הבת [נ'], עם היועצת, כדי לשנות את ההתרשמות הברורה שכיום המאיסות קיימת ואינה ניתנת להשתנות על פי הנתונים שלפנינו. גם הבעל בטענתו כותב כי מפגשים אלו התקיימו עד לתאריך 31.12.2015 – לפני למעלה משנתיים ימים! כבר עברו מים רבים בירדן מאותה עת והמאיסות הלכה והעמיקה. בית הדין אינו עוסק בכנותו של הבעל בתביעת שלום הבית באותו זמן, שכן גם אם הייתה בו כנות באותה עת ורצון אמתי לשלום בית, אין הדבר בהכרח כי גם כיום הוא כן בתביעתו. ובנוסף, גם אם היום הוא כן בתביעתו, עדיין אין השלכה מכנותו זו לעניין המאיסות הברורה שלפנינו.

לסיכום: התרשמות בית הדין היא כי האישה מואסת בבעלה כאשר תחושתה הייתה בביתה כבבית כלא, כגיהינום וכמקום חולה עד שברחה ממנו עם ילדיה, עזבה את ביתה שלה המשותף לה ולבעלה והלכה לגור בשכירות ובלבד שלא להישאר תחת קורת גג אחד עם הבעל, וכי היא וילדיה נושמים כיום לרווחה וכי יחסי האישות שקיימו הצדדים עד לפני למעלה משנה נעשו לדבריה כיון שפחדה מבעלה. הבעל הגיש בקשה נוספת ובה הכחיש טענות רבות של האישה בדיון וטען כי הן לא הוכחו. בית הדין מבהיר כי בתביעת שלום בית עסקינן והתרשמותו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העמוקה של בית הדין ממאיסות המוחלטת של האישה וכי אין כל סיכוי אף לא הקטן ביותר להשבת שלום הבית בתיק שלפנינו.

בסיכומי התשובה האחרונים שהגישו האישה ובא כוחה נאמר בנוסף לכך כי לטענתם מטרת הבעל נראית בעליל כי ככל שמתקרב מועד הדיון הקרוב בבית המשפט מנסה הבעל להקפיד את ההליכים. לשם כך הגיש הבעל בקשה ליישוב סכסוך בבית המשפט. יחידת הסיוע בדקה את בקשתו והוציאה החלטה שבה נאמר שבהתאם לתקנות היא ממליצה על קיצור תקופת עיכוב ההליכים מהטעם – כלשונה – "[...] שהמתנה לתום תקופת עיכוב ההליכים עלולה לגרום נזק של ממש לצדדים או לילדיהם."

בעקבות זאת החליט בית המשפט להורות על קיצור תקופת עיכוב ההליכים ועל סגירת תיק יישוב הסכסוך.

בנוסף לכך מצטט בא כוח האישה את הדיון בבית הדין הגדול מתאריך י"ז באלול תשע"ו 20.9.2016 שעסק בעניין הסמכות עוד בתחילת ההליך לאחר הדיון הראשון בתאריך כ"ה באדר ב' תשע"ו (4.4.2016) ועוד טרם הדיונים בתאריכים י"ח בכסלו תשע"ז (18.12.2016) וב' בשבט תשע"ז (29.1.2017).

בין הדברים שנאמרו בדיון בבית הדין הרבני הגדול נאמר כדלהלן: "הבעל: אם בית הדין יקבע שתביעת שלום בית נדחית ואין סיכוי אז יהיה גט."

בית הדין שאל את הבעל אם מאז עזיבתה את הבית הוא פנה אליה לשלום בית. תשובתו לא התייחסה עניינית לשאלה וכך הוא ענה: "לצערי היא קבלה ייעוץ ולקחה את הילד."

בהמשך שאל בית הדין את האישה אם במשך הפירוד פנה אליה הבעל, ותשובתה הייתה:

"הוא מטריד אותי ובולש עליי, אני מרגישה כאילו אני תחת מצלמה, הוא פונה אליי באיומים והטרדות. לא אסע אֶתו לשום מקום, שש שנים זה כבר מספיק."

בא כוח האישה טוען כי הבעל לא פנה לאישה ישירות וכל שעשה הוא להתעמת עמה וכיוצא בזה.

בנוסף הביא בא כוח האישה את דברי בית הדין הגדול שנאמרו בהתייחסות לדברי האישה שאמרה:

"למען הילדים אני לא אחזור אליו לעולם. אני חייתי בכלא, חיים של טרור, הוא מסתכסך עם השכנים ועם המורים. הוא בודד אותי מהמשפחה שלי, שלושה מהאחים נפטרו והוא לא נתן לאחי הבודד להיכנס אליי לבית וגם לא להורים שלי, ולא אחזור אליו לעולם היינו ביעוץ שש שנים [...] אין טעם ליעוץ [...] אין לי בלב שום דבר אליו, אני סיימתי אתו, כעת החיים שלי השתנו לטובה וכולנו שמחים טוב לנו יותר."

בית הדין הגדול בתגובותיו אומר לבעל בדיון: "אתה שומע, הדברים ברורים."

בית הדין הגדול הבהיר לבעל בדבריו אלו כי גם הוא כפי שבית הדין דנן מבינים כי אין מה לעשות ביחס לנישואיו וכי אין כל סיכוי בדבר.

יצוין שבבית הדין הגדול בניסיונות הפישור והגישור האישה הסכימה למחול על כתובתה.

עוד יצוין שבבית הדין הגדול, לאחר שכנועי הדיינים, הסכים הבעל להתגרש אם ימולאו דרישותיו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנה

המקרה שלפנינו הוא 'מאיס עלי' בבירורות כאשר אין סיכוי לשלום בית, ולפיכך תביעת שלום הבית נדחית.

הבירור ההלכתי

כפיית מורדת לשלום בית

לגבי כפיית הבעל לגרש את אשתו הטוענת "מאיס עלי", מצינו מחלוקת ראשונים. דעת הרמב"ם היא שכופין את הבעל לגרש, וזו לשונו (הלכות אישות פרק יד הלכה ה): "אם אמרה 'מאסתי' ואיני יכולה להבעל לו מדעתי", כופין אותו להוציא לשעתו, לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה [...]"

כדעה זו כתב גם הריטב"א (כתובות סג, ב) בשם רש"י (אולם מהתוספות המובא להלן בסמוך, משמע שלא הבינו כן בדעתו), וכן הביא הרא"ש (שם פרק ה סימן לד) בשם רשב"ם.

ואולם רוב הראשונים: רמב"ן, רא"ה ורשב"א (בחידישיהם לכתובות שם); רא"ש (שם); ר"ן (בחידישו שם ובר"ן על הרי"ף שם כז, ב מדפי הרי"ף) ועוד – חולקים על דעת הרמב"ם, וסוברים כדעת רבנו תם המובאת בתוספות (כתובות שם ד"ה אבל) בזו הלשון:

"אבל אמרה מאיס עלי לא כייפינן לה – פירש בקונטרס לא כייפינן לה לעמוד תחתיו, אלא יתן גט ויוצאה בלא כתובה. ויש מפרשים דכופין אותו להוציא, ואין נראה לרבנו תם, דניחוש שמא עיניה נתנה באחר [...]"

סיכום ההלכה בזה, מובא בתוך דברי המגיד משנה (על הרמב"ם שם) בזו הלשון:

"וכבר פשטה הוראה הזאת בכל ארצותינו שלא כדברי רבינו בזה, שאין כופין את האיש לגרש, ולא עוד אלא שאפילו היה הדין כדבריו היה ראוי לגדור בזה משום פרוצות ומפני קלקול הדור, שלא תהיה אשה נותנת עיניה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה, כל שכן שהם ז"ל הכריחו והוכיחו שאין כופין אותו מן הדין."

נמצא אפוא כי המחלוקת הנזכרת לגבי כפיית הבעל לגרש את אשתו הטוענת "מאיס עלי", תלויה בשתי הסברות: מחד גיסא "אינה כשבויה שתבעל לשנאויה לה", ומאידך גיסא "חיישינן שמא עיניה נתנה באחר". ולכאורה נראה כי בסברות הללו תלוי גם הנידון שלפנינו – אם לכפות את הטוענת "מאיס עלי" לחזור לשלום בית עם בעלה – כי לצד שאינה כשבויה, גם אין לכופה, ואילו לצד שמא נתנה עיניה באחר, הרי שיש לכופה, ושני הנידונים – כפיית הבעל וכפיית האישה – תלויים לכאורה זה בזה.

ומעתה, לאחר שההלכה נפסקה כרוב הראשונים החולקים על דעת הרמב"ם, וכסברת רבנו תם שלא כופין את הבעל לגרש, והיינו משום שמא עיניה נתנה באחר, אם כן מטעם זה היה ראוי לכאורה גם לכופה את האישה לחזור לשלום בית.

ואולם לא כן מצינו בדברי הראשונים בנוגע לשאלת שלום בית – אם מחייבים את הטוענת 'מאיס עלי' לחזור לבעלה. עניין זה נידון בשו"ת הרשב"א (חלק ז סימן תיד) שכתב וזו לשונו:

"אבל האומרת 'מאיס עלי', בית דין מבקשים ממנה שתהא נותנת דעתה עליו ותתפייס לו. ואם לא רצתה מפני שלבה אונסה שלא תתפייס לו, אין מכריחין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אותה לעמוד אצלו לשמשו [...] ולעולם אין כופין את הבעל לגרש [...] זהו דין האומרת מאיס עלי”.

וכן נפסק גם בשו”ת מהר”ם מרוטנבורג (חלק ד דפוס פראג סימן תקמו) וזו לשונו:

”גם תודיעני דין זה, על ראובן שטען על אשתו: ‘היא יצאה מביתי בשלום בלא קטטה ובלא שום דבר מחלוקת, ולא ידעתי מה היה לה או מי יעץ לה שאינה רוצה [לשוב] אלי עוד, ועכשיו אני תובע אותה שתחזור לביתי’ [...] ואפטרופוס שלה השיב: ‘הוא הכה אותה כמה פעמים ואפילו בימי נדותה, וכל כך עשה לה צער ובזיון עד שסוף דבר היא אומרת מאיס עלי’ [...]”

תשובה: הכי דיינינן אנו: אין אנו חוסמין אותה לפניו לדור עם הנחש בכפיפה, גם אין אנו כופין אותו להוציא כדברי הגאונים ורש”י, אחרי שרבנו תם אוסר [...] אך יתענגו שניהם עד שיאותו לרחק או לקרב [...]”

וכיוצא בזה פסק גם הרא”ש בתשובותיו (כלל מג סימן יד) וזו לשונו:

”זאת האישה שטוענת מאוס עלי, אין כופין להיותה עמו, וגם אין כופין את הבעל לגרש כמו שפסק רבינו שמואל [רשב”ם] ור”ם [הרמב”ם] ז”ל, אלא כמו שפסק רבנו תם ז”ל דאין כופין את הבעל לגרש”.

וכן העלה גם בשו”ת הרשב”ש (סימן צג) שכתב וזו לשונו:

”והעולה מזה הוא, שאם היא מורדת בטענת מאיס עלי בלא טעם, אין כופין אותה לחזור לו, ואין לה עליו מזונות ומעשי ידיה שלה, ואם מתה יורשה. ואם נותנת אמתלא לדבריה, כמו שקודם נשואיה לא היתה חפצה בו, בזו הוא קרוב לדון שכופין לגרש, אלא שלענין מעשה לא הייתי מיקל בכך”.

בדרך זו כתב בתשובתו גם רבי אליהו מזרחי (סימן כח) וזו לשונו:

”יורנו רבנו על טענת מאיס עלי, האם נסמוך לדברי הרמב”ם שאמר שאינה כשבויה חרב שתבעל לשנוי לה וכופין אותו לגרשה, או אם נסמוך להרא”ש ור”י שאמרו דאין כופין [...] וכל שכן שאפילו במקומות הללו לא נהגנו להקל בענין זה ח”ו, שהרי כמה נשים טענו טענת מאיס עלי ולא שמענו מעולם להשתמש בכפייה, אלא יושבת היא לעצמה והוא לעצמו, שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה עד שיתפייסו מעצמם כי מי הוא זה שירצה להכניס עצמו בספק אסור אשת איש להשתמש בכפייה, וכל שכן בזמנים הללו שרבו הפרוצות דודאי יש לחוש בהן שמא נתנו עיניהן באחרים”.

נמצאנו למדים מדברי הפוסקים הראשונים, כי סברת הרמב”ם שהטוענת מאיס עלי “אינה כשבויה שתבעל לשנאויה” נפסקה להלכה ולמעשה לענין הצדקת סירוב האישה לחזור לבעלה, אלא שכל זה בנוגע לכפיית האישה – שאין לכופה לחזור לשלום בית עם בעלה, אולם לגבי כפיית הבעל לגרשה בגט – בזה אין פוסקים כהרמב”ם, לפי שמחמת חומרת איסור אשת איש חוששין שמא עיניה נתנה באחר.

כמסקנה זו העלה לדינא בספר ראש משביר (לרבי יוסף מודיליאנו) בהלכות כתובות (סימן כז דף סד מדפי הספר עמודות א–ג), וזו לשונו:

”באומרת מאיס עלי [...] אינו יכול לכוף אותה בשום כפיה להיות אצלו, וכן פירש בהדיא הריטב”א שם משם רבו [...] ורבו ז”ל הוא הרא”ה, שכן כתב בחידושו על כתובות [...] דבמאיס עלי לא כייפינן לה למקנס משום מרד תשמיש כלל, כיון דמאיס עלה ביאתה אסורה, שהרי הן בני תשע מידות [...]”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דמשום איסור חיישינן שמא קושטא קאמרת [...] הרי דאפילו למאן דפליג על הרמב"ם ז"ל דלא כייפינן ליה ליתן גט, מודים ופשוט להם דלא כייפינן לה להיות עמו [...]”

וכן כתב בשו"ת בית אפרים (הוצאת מוסד הרב קוק, חלק א אבן העזר מהדורא תניינא סימן עד), וזו לשונו:

”ואמנם יש לומר דממה נפשך במורדת דמאיס עלי הרי אין יכול לכופה מן הדין להיות עמו, שאינו בדין שתהיה כשבוית חרב להיבעל לשנוי לה, דמהאי טעמא סבירא ליה להרמב"ם דכופין אותו להוציא, ואם כן אף להחולקים על כל פנים אין כופין אותה [...]”

וכן כתבו בפסקי דין רבניים (חלק ג עמ' 89, בפסק דינם של הגר"י עדס, הגרי"ש אלישיב והגר"ב זולטי זצ"ל), וזו לשונם:

”והרמב"ם (פרק יד מהלכות אישות הלכה ח) פוסק [...] שאינה כשבויה שתבעל לשנוא לה, ובנקודה זו שאין האישה משועבדת לחיות עם מי ששנוא לה נראה שאין חולק על זה, וכמו שאין חיוב על אישה חולנית אשר התשמיש קשה לה לחיות חיי אישות, כי לחיים נתנה ולא לצער, הוא הדין כשהבעל שנוא עליה וכמ"ש ברמ"א (סימן עז סעיף ג) [...]”

כפייה בטוענת 'מאיס עלי' בלא 'אמתלא מבוררת'

ולפי פשוטו נראה לומר שהמסקנה המובאת לעיל כי אין לכפות את האישה הטוענת על בעלה 'מאיס עלי' לחזור לשלום בית עמו, היינו דווקא בטוענת 'מאיס עלי' ב'אמתלא מבוררת', אבל הטוענת 'מאיס עלי' לבד ולא ביררה טענתה, בזה יש לחוש טפי שמא עיניה נתנה באחר, ויתכן שיהא ניתן לכפותה.

ולכאורה יש להוכיח כן מדברי הטור (אבן העזר סימן עז), שמתחילה הביא את 'דינא דמתיתבא' שתיקנו הגאונים המתייחס לטוענת 'מאיס עלי' ב'אמתלא מבוררת', כגון האומרת שאינו הולך בדרך ישרה ומכלה ממונו וכיוצא בזה, ובכהאי גוונא הבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתה עיין שם. ומיד לאחר מכן הביא את שיטת המהר"ם שכתב וזו לשונו:

”ובאר עוד בתשובה וכתב: והסכימו חכמי אשכנז וצרפת, שבטענת מאיס עלי אין לכוף לבעל לגרש, לכן יזהר כל דין שלא לכוף לגרש בטענת מאיס עלי, וכן אין כופין אותה להיות אצלו.”

וכן הוא גם ברמ"א (על השולחן ערוך שם סעיף ג), שבתחילה ציטט את דברי הטור שהביא את דינא דמתיתבא, ומיד לאחר מכן כתב את דין המהר"ם, וזו לשונו: ”ואין כופין אותו לגרש ולא אותה להיות אצלו.”

מדבריהם מתבאר לכאורה כי דין זה שאין כופין אותה להיות אצלו, שייך רק ב'מאיס עלי באמתלא מבוררת' לאחר דינא דמתיתבא, אולם ב'מאיס עלי' בלא 'אמתלא מבוררת', לא נאמר כן.

וכך אכן מצינו בשו"ת רבי יצחק מפוזנא (סימן קמא, תשובת רבי צבי הירש מווילנא), שבתוך דבריו כתב בזו הלשון:

”טענת מאיס עלי דאז אליבא דהרי"ף [...] והרמב"ם [...] כופין אותו להוציא. ואליבא שארי מפרשים על כל פנים דנין דינא דמתיתבא דאין כופין אותה לדור עמו, כמבואר בטור אבן העזר [...]”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מתבאר מתוך דבריו כי לפי הבנתו בדעת המהר"ם המובא בטור, הרי שהדין שלא ניתן לכפות על הטוענת מאיס עלי להיות עמו, הוא חלק מדינא דמתיבתא. ומאחר שדינא דמתיבתא עוסק ב'מאיס עלי באמתלא מבוררת', נמצא אפוא כי ב'מאיס עלי' בלי 'אמתלא מבוררת' כופין אותה להיות עמו.

אולם מחלק מהראשונים המובאים לעיל מתבאר להדיא כי גם הטוענת 'מאיס עלי' ולא ביררה את מאיסותה, מכל מקום לא כופין אותה לשלום בית (כן כתב הרשב"ש וזו לשונו: "שאם היא מורדת בטענת מאיס עלי בלא טעם, אין כופין אותה לחזור לו", וכן משמע קצת מהרא"ם), ואליהם מצטרפים פוסקים נוספים וכדלהלן.

בשו"ת מהר"י ווייל (סימן כ) כתב וזו לשונו:

"שמה שקובלת על בעלה וטוענת 'מאיס עלי', ובאה בטענה ואינה רוצה להיות עמו בכפיפה [...] ולא נתבררו וגם לא נתלבנו טענותם. על כן קבלה עליה בפני בחומר כי מה שהיא מסרבת בבעלה ומשרכת דרכיה עמו, לא מחמת שום עצת אביה ואמה ושום אדם, ולא מחמת שום תרמית שתהא מכוונת להוציא ממנו נדונייתה, רק שאין דעתה יפה עמו, ואין דעתה סובלתו. ולא ראיתי שום צד לכופף אותה להיות עמו כאשר אמרו רבותינו [...] ואינה רוצה לחזור אליו ולדור תחתיו, ורוצה לשבת ולהתעגן, אין עוד לבעלה שום דין עליה, ולא לכובשה בשום מיני כבישה, ויצאה באלה מתחת שבטו שלא לרדותה או לכופף אותה בשום מיני כפייה [...]"

גם מדברי המהרש"ל (בתשובה סימן מא) מתבאר להדיא, כי אין כופין את הטוענת 'מאיס עלי' אפילו ללא 'אמתלא מבוררת', שכתב וזו לשונו: "ומכל מקום נראה, שאם היא באה בטענה עליו, אף שאינה יכולה לברר, שאין כופין אותה להיות אצלו אלא תשב בבית אביה [...]"

וכך מתבאר גם בספר ראש משביר (לרבי יוסף מודיליאנו, סימן כז, הנ"ל), שהביא את דברי הריטב"א בשם רבו הרא"ה שנתן טעם לדבר שאין כופין אותה, וזו לשונו:

"באומרת מאיס עלי [...] אינו יכול לכופף אותה בשום כפיה להיות אצלו. וכן פירש בהדיא הריטב"א שם משם רבו [...] וזו לשונו:

'[...] לא כייפינן לה בשום קנס [...] דודאי אין לנו לכופה לחזור לו, דאסור לזקק לו בשנאה, ובנים שיהיו ממנה יהיו בני שנאה, דכתיב בהו הפושעים והמורדים כדאיתא בנדרים [...] ואינו מן הדין שתבעל לשנוי לה, וכן עיקר.'

עכ"ל. ורבו ז"ל הוא הרא"ה שכן כתב בחידושו על כתובות [...]"

ובהמשך דבריו שם הביא גם את תשובת המהרש"ל הנזכרת לעיל. ומתוך הסברה שהביא הראש משביר, שמכיון שהוא מאוס עליה ביאתה אסורה כדין 'בני תשע מידות', ועל כן יש לחוש שמא אמת בפיה שבעלה מאוס עליה, משמע כי גם בטוענת 'מאיס עלי' בלא 'אמתלא מבוררת', מכל מקום מחשש איסור חיישינן לדבריה, ולא נכופה לבני שנאה.

ההכרעה ההלכתית בנידון זה

בשו"ת חוט המשולש (חלק א סימן ב), לאחר שפסק כדעת המהר"ם שאין כופין את הטוענת 'מאיס עלי' להיות עמו, הוסיף וכתב להדיא שהוא הדין באמתלא שאינה מבוררת, וזו לשונו: "הרי להדיא דעובדא הוה שלא יכולה לברר האמתלא, שהרי כיחש לה, ואדרבה הוא אומר שאולי מי יעץ לה [...]"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן פסק גם בשו"ת רבי יהודה מילר (סימן טו), וזו לשונו:

“אבל לפי שחלוקים על הרמב"ם כל הבאים אחריו שאנן גרירין בתרייהו, שלא לכוף ולגרש על טענה סתמית מאוס עלי בלחוד [...] מכל מקום בזה כל הפוסקים מודים דאין כופין אותה להיות אצלו [...]”

וכן מובא בפסקי דין רבניים (חלק ז עמודים 5–6, מהרבנים: הגר"י נסים, הגר"ש אלישיב והגר"ב זולטי זצ"ל) בפסק דינו של הגר"ש אלישיב זצ"ל (הובא בקובץ תשובות חלק ב סימן צא), שלאחר שהביא את דברי הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל בחוט המשולש, ואת מסקנתו שם שהוא הדין בלא 'אמתלא מבוררת', הוסיף בזה הלשון: "וכל שכן שאין לחייב אותה להשלים עם בעלה, שהרי היא מוחזקת ותפוסה בעצמה, והיא הלוא טוענת ברי לי שהוא מאוס עליה".

נמצא אפוא כי גם ב'אמתלא שאינה מבוררת', מכל מקום בעצם טענת 'מאיס עלי' של האישה – אף ב'מאיס עלי' סתם – אין כופין אותה להיות עמו.

יתרה מזאת, לפי הנתונים שבפנינו ולאור הציטוטים הרבים שהובאו לעיל נראה שיש בסיס איתן למאיסותה של האישה וכי יש כאן דרגה של מאיסות באמתלא ברורה. מאחר שהבעל מציק לה בדרכים שונות, התלונן עליה במשטרה, אובססיבי כלפיה ורודף אותה. בנוסף היא טוענת שהבעל מסתכסך עם כל שכניו ונגרמת לה בושה בסביבה וכעין משיאה שם רע בשכנותיה שחייב להוציא.

לאור הנ"ל, אין מקום להורות על שלום בית ולחייב את האישה לשוב לבעלה. מאחר שהיא טוענת לפנינו שהבעל מאוס עליה ולפי התרשמות בית הדין טענותיה כנות, אין בכוח בית הדין לחייב את האישה לחזור לבעלה.

עיקול מדור לטובת הבעל

עתה יש לדון בהשלכות מסקנה זו לעניין הצו לעיקול המדור לטובתו של הבעל.

הנה צו לעיקול מדור לטובת הבעל ניתן משלושה טעמים אפשריים: שלום בית, זכות פרות נכסי מלוג וקניין שותפות.

עיקול מכוח שלום בית

זכות זו בתביעת שלום בית מבוססת על ההנחה שהבית יהיה גורם מאחד ומרכזי בשלום הבית. לעניין זה ראה פסק דין של בית הדין הגדול (נח/490, ס' נגד ס', בהרכב הדיינים: הרה"ג שלמה בן שמעון, הרה"ג עזרא בר שלום והרה"ג אברהם שרמן) שם נכתב:

“בפסקי דין רבים של בית הדין הגדול ובתי הדין האזוריים אנו מוצאים את הקביעה וההשקפה שמדורם המשותף של הזוג והדירה המשותפת שרכשו לקראת הנישואין או בתקופת הנישואין הוא את הבסיס למסגרת הנישואין וחיים משותפים בשלום בית. אין במדור משותף זה רק מלוי צורך של בית וקורת גג לכל אחד מבני הזוג אחד ליד השני, ואם כן פרוק השותפות וערעור זכות המדור של אחד מבני הזוג מערער את שלמות ואחדות בני הזוג כמשפחה אחת.

על כן כאשר בית הדין דן בבקשת שלום בית של אחד הצדדים נכרכת לבקשת זו בקשה להגן על מצב שלום הבית הזו מפני הדברים שעלולים לערער ולפגוע בו, וכאשר בית הדין פוסק ומקבל את תביעת שלום הבית,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבקשה למדור ספציפי נועדה להגן ולשמור שמצב זה לא יפגע על ידי פרוק השיתוף שבדירה על ידי מכירתה.

לפי זה, כאשר נקבע שאין אפשרות לשלום בית, או כאשר אין מקום לחייב את האישה לדור עם הבעל באותו בית כנידון דידן נשמט הבסיס לתביעה לעיקול המדור לטובת הבעל.

לנידוננו, מאחר שהוכרע לעיל שהתביעה לשלום בית נדחית וכי האישה אינה מחויבת להיות עם בעלה כדברי הרמ"א שהטוענת מאיס עלי באמתלא ברורה "אין כופין אותה להיות עמו", לפיכך אין עוד כל יסוד להוצאת הצו לעיקול המדור מחמת התביעה לשלום בית.

עיקול המדור מכוח קניין השותפות

נגזרת נוספת מההכרעה דלעיל בדבר דחיית התביעה לשלום בית היא בשאלת הזכות הממונית שיש לבעל מכוח הדירה המשותפת וכדלהלן.

הנה יש לרון מבחינה הלכתית אם יש מניעה לפרק שותפות על ידי צד אחד בדירה שקנו תחילה שני בני זוג בשותפות. עניין זה שייך להלכות שותפות אימתי יש אפשרות לפרק שותפות ואימתי הדבר מוגבל.

האם יש זכות לשותף לפרק את השותפות?

חלוקת שותפות בדבר שאין בו דין חלוקה נעשית על פי רוב באחת משתי האפשרויות:

א. מכירת השותפות; ב. גוד או איגוד.

הפוסקים נחלקו, לגבי דבר שאין בו דין חלוקה, אם שותף יכול לדרוש משותפו לפרק את השותפות ולקבל את חלקו או שמא הפירוק ייעשה רק בהסכמת שניהם, כדלהלן.

לעניין גוד או איגוד

הרה"ג אברהם שרמן שליט"א במאמרו (דברי משפט חלק ז עמ' תז, פד"ר טז עמ' 309, שורת הדין חלק ה עמ' קסט, ושערי צדק ט עמ' 79) כתב כדלהלן:

דעת הרמב"ם (הלכות שכנים פרק א הלכה ג) והשולחן ערוך (בהלכות חלוקת שותפות, חושן משפט סימן קעא סעיף ו), ששותף יכול לכפות על שותפו חלוקה, וזו לשון השולחן ערוך:

"אחד מהשותפים שאמר לחברו, במקום שאין בו דין חלוקה או בדבר שאי אפשר שיחלוקו, כגון שפחה או כלי, מכור לי חלקך בכך וכך, או קנה חלקי בשער זה, הדין עמו וכופין את הנתבע למכור לחברו או לקנות ממנו."

והוסיף השולחן ערוך (שם סעיף ז): "אם אומר כל אחד מהם 'איני קונה אלא הנני מוכר חלקי', מוכרים אותו לאחרים."

במאמר הנ"ל הוסיף והביא את דברי נתיבות המשפט (שם ס"ק ט) ומבאר על פי דבריו שגם הלכה זו היא מדין 'גוד או אגוד' ותלויה היא אם כן במחלוקת הראשונים דלקמן. ועל פי זה רשאי השותף לממש את זכותו הקניינית בחפץ, באופן שלא יהיה לו שותף אחר בעל זכויות בקניינו. ואכן הרשב"א בתשובה (חלק א תתקיג) הכריע כדעה זו.

אמנם כדי לדייק בדברים – עיין שם בנתיבות המשפט שהקשה על דברי השולחן ערוך שהדבר פשוט בשניהם רוצים למכור שיכולים למכור. ועל כן ביאר את דברי השולחן ערוך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב'היכי תימצי' מסוימת ותלאה בדעת הרא"ש שהובאה כ"ש אומרים" ברמ"א (חושן משפט סימן קעא סעיף ו) שסוברים שאי אפשר לטעון טענת גוד או איגוד כאשר ב'איגוד' מציע שימכור חלקו ויתחלק עם שותפו במעות כאשר אין בידו לקנות בעצמו את חלק חברו. ונגדה הובאה (בבית יוסף לטור שם סעיף כח) דעת הרמב"ם (הלכות שכנים פרק א הלכה ב) שיכול לטעון טענת מכירה לאחרים גוד או איגוד על ידי מכירה (ועיין שם בהבנת הב"ח ובסיום דברי נתיבות המשפט). ולפי זה במחלוקת הראשונים אם אמרינן גוד או איגוד תלויה עוד מחלוקת – למאן דאמר דאמרינן גוד או איגוד (הרמב"ם) – אם אמרינן שיוכל למכור לאחרים בטענת ה'איגוד'.

ואולם חלק מהראשונים חלקו על שיטה זו, וכן היא דעת ר"י הלוי [ר"י מיגאש] כמובא ברא"ש (בבא בתרא פרק א סימן נא):

"כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דגוד או איגוד לא שייך אלא ביורשין או מקבלי מתנה, אבל אם לקחו שנים בית שאין בו כדי לזה ולזה, אין אחד מהן יכול לומר גוד או איגוד, שהרי לדעת שיהו שותפין בו לקחוהו שניהם, ולא למכרו איש אל אחיו."

וכך היא גם שיטת הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם הנ"ל, והש"ך (שם ס"ק א) הביא את שתי השיטות.

לאחר שהביא במאמרו שם שיטות אלו, כתב הגר"א שרמז שליט"א בדבר ההכרעה ההלכתית בשאלה זו:

"במקרה דנן שהשותפות בדירה נוצרה עקב רכישה משותפת של בני הזוג, יכולה האישה לומר קים לי כשיטות הללו, ואין הבעל יכול לומר: 'גוד או איגוד או תימכר לאחרים ותחולק', שכן יצירת השותפות נעשה על דעת שלא תתחלק."

נרחיב ונברר להלן את שיטות הפוסקים בעניין זה.

בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קעא סעיף א) נפסק:

"אחד הקונה מחבירו חצי שדהו, או שנים שקנו מאחד שדה, או שירשו או שניתן להם במתנה או שהחזיקו בו מהפקר, וביקש אחד מהשותפין לחלוק וליטול חלקו לבדו, אם יש באותו קרקע דין חלוקה כופה את שאר השותפין וחולקין עמו. ואם אין בו דין חלוקה, אין אחד מהם יכול לכוף את חבירו לחלוק, וכן הדין במטלטלין."

וכתב הסמ"ע (שם ס"ק א) בזו הלשון:

"[...] ומשום דבגוד איגוד יש דעות שמחלקין בין ירושה לקניה כמו שכתב הטור בסעיף ל"ג, קא משמע לן דבחלוקה הכל מודים דאין חילוק ביניהן. ועיין פרישה."

וכתב הש"ך (שם ס"ק א) וזו לשונו:

"או שנים שקנו מאחד כו' – ודעת הר"י הלוי והראב"ד ונימוקי יוסף בשם רבינו יונה והרא"ה דאין דינא דגוד איגוד בשותפין שקנו עיין בטור ובית יוסף לקמן סעיף ל"ג [...]"

ובטור שם כתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”לשון אדוני אבי הרא”ש ז”ל: כתב הר”י הלוי דינא דגוד או אגוד לא שייך אלא ביורשין או במקבל מתנה אבל אם לקחו שנים בית שאין בו כדי לזה וכדי לזה אין אחד מהם יכול לומר גוד או אגוד שהרי לדעת שיהיו שני שותפין בו לקחוהו ולא למכרו איש אל אחיו [...]”

וכתב שם הבית יוסף:

”[...] כתב בשם הרא”ה כדברי הר”י הלוי, ושמדברי הרמב”ם בפרק א’ מהלכות שכנים (הלכה ג) נראה שאין חילוק בין שלקחו או שהיו שותפים בירושה ובמתנה.

כתב הרשב”א בסימן תתקי”ג:

שאלת: על מה שראית בהשגות ה”ר אברהם ז”ל (שם הלכה ג) דלא אמרו גוד או אגוד אלא בירושה ומתנה ונסתפקת אם צריך דוקא שניהם יורשים או שניהם מקבלי מתנה או לא.

תשובה: דברים אלו שכתב ה”ר אברהם אין להם עיקר בגמרא, אלא שהדעת נוטה להם שאם עמדו שנים וקנו מאחד מה שאינו ראוי לחלוק אם לא שנתרצו בכך מתחלה לדור בו או שלא לכוף זה את זה בדינא דגוד או אגוד מי הזקיקם לקנות בשיתוף ולפיכך אם קנו או שכרו ביחד הוברר הדבר כי מתחלה שיעבד כל אחד חלקו לחבירו להיות עומד כן לעולם בשיתוף אבל כשירשו או נתן להם במתנה או שזכו בו מן ההפקר שלא ירדו הם מתחלה על דעת השיתוף אית דינא דגוד או אגוד [...]

ומכל מקום עיקר הדין אפילו בשני לוקחים אינו ברור לפי שיכול לטעון סבור הייתי לקבל ולדור מתחלה ועכשיו איני יכול לסבול ומן הדומה שזו היא דעת הרמב”ם וכענין שאמר רבי מאיר בפרק המדיר (כתובות עז, א) גבי מומין ‘סבורה הייתי שהייתי יכולה לקבל’ וכו’ ושנינו בפרק לא יחפור [...] ואף על גב דלא קיימא לן לא כרבי מאיר במומין [...] התם בשקיבלו בפירוש אבל כאן דבסתם יכול הוא לומר סבור הייתי לקבל [...]”

ובסעיף ו’ שם פסק השולחן ערוך בזו הלשון:

”אחד מהשותפין שאמר לחבירו במקום שאין בו דין חלוקה או בדבר שאי אפשר שיחלוקו, כגון שפחה או כלי, מכור לי חלקך בכך וכך או קנה ממני חלקי כשער הזה, הדין עמו וכופין את הנתבע למכור לחבירו או לקנות ממנו”.

ומקורו בדברי הרמב”ם (הלכות שכנים פרק א הלכה ב).

ונמצא לכאורה שהשולחן ערוך פסק כדעת הרמב”ם שאפשר לטעון טענת גוד או איגוד בכל סוגי השותפין וגם בשותפין שקנו שותפות ולא רק ביורשין או מקבלי מתנה ושלא כדעת הר”י מיגאש.

ונראה אפוא לכאורה לדייק בדברי השולחן ערוך שהוא עוסק בשותפות שלא נקבע ביחס אליה זמן מוקצב. כי גם בסעיף א’ בעניין שלא ניתן לחלוק שותפות שאין בה כדי חלוקה וגם בסעיף ו’ שנכתב בו דין גוד או איגוד לא כתב השולחן ערוך כל קביעת זמן. ומשום כך אף שלא ניתן לחלוק שותפות שכזו, מכל מקום לדעת הרמב”ם והשולחן ערוך אפשר לטעון גוד או איגוד. ולדעת הר”י מיגאש והראב”ד אי אפשר לטעון גם טענת גוד או איגוד. הש”ך (ס”ק א) הביא כאמור מחלוקת ראשונים זו ביחס לסעיף א שבו לא נקבע זמן לשותפות. נמצא כי בנקבע זמן מפורש לשותפות לכולי עלמא לא ניתן לחלוק אף לא בגוד או איגוד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והנה, לכאורה מדברי החכמת שלמה משמע שלא למד כך את הדברים, דהנה בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קעו סעיף טז) נפסק:

”נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן, הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהם, ויטול כל אחד חלקו מהסחורה. ואם לא היה באותה סחורה דין חלוקה, שהיה בחלוקתה הפסד, הרי אלו מוכרים אותה וחולקים הדמים.”

והש”ך (שם ס”ק כט) כתב:

”הרי אלו מוכרים אותו – פירוש כשאין אחד מהם אומר גוד או איגוד אבל פשיטא דיש לומר גוד או איגוד [...]”

ובשולחן ערוך (שם סעיף כ) נפסק:

”היה להם חוב אצל אחרים, אינו יכול לומר לחבירו: 'לא נחלק עד שנגבה כל חוב שיש לנו', אלא חולקים, וכשיפרעו החובות יטול כל אחד חלקו. הגה, או יכולין לחלוק השטרות בשומת בית דין או בגוד או איגוד [...]”

ובש”ך שם (ס”ק מ) כתב בזו הלשון: ”או בגוד או איגוד כו’ – עיין מ”ש ריש סימן קע”א דיש חולקין דאין אומרים בשותפים גוד או איגוד.”

והחכמת שלמה לש”ך שם (ס”ק כט) העיר בסתירת דברי הש”ך וזו לשונו: ”עיין בש”ך ס”ק כ”ט ועיין בש”ך לקמן ס”ק מ’ וצ”ע [...]”

כלומר: הערתו של החכמת שלמה היא שבס”ק מ’ כתב הש”ך שיש אומרים דבשותפין לא אמרינן גוד או איגוד וכאן פסק בסתמא דאמרינן.

ועל כך השיב החכמת שלמה בזו הלשון:

”ונראה דאתי שפיר דהיכא שיש זמן להשותפין כגון ששכרו או קנו לזמן או בשטר חוב שמתחילה לוו על דעת שהלוה ישלם להם, אם כן אין לומר בזה גוד או איגוד שבזה שייך הטעם הר”י מיגש שהרי נתרצו תחילה להיות ביחד שותפין לזמן הזה ולא יוכלו לחזור, אבל היכא דמיירי שלא היה זמן ידוע למכירת הסחורה, אם כן כיון שלא עשו זמן ואם כן כיון דליכא זמן אף שעה אחת במשמע, ויכול לטעון שלא נתרציתי להיות שותף עמך רק עד זמן זה ולא יותר, ולכך מה לי שמוכר לאחרים או לעצמו יכול לכופו מכור לי [...] ואין צריך לדחוק דהש”ך (ס”ק כט) לדעת המחבר קאמר, דהלשון לא משמע כן.”

נמצא לכאורה כי לדעת החכמת שלמה יש נפקא מינה בין שותפות שנקצבה לזמן ובין כשלא קצבו זמן. כי כאשר קצבו זמן ולא הגיע הזמן נחלקו הראשונים אם אפשר לטעון טענת גוד או איגוד, אולם בלא קצבו זמן הרי כי כל שעה הוא כתם זמן השותפות וניתן לכולי עלמא לטעון גוד או איגוד.

וזה לא כפי שכתבנו לעיל שהמחלוקת בין הראשונים עוסקת בסתמא שלא קצבו זמן אולם בקצבו זמן ובתוך הזמן לכולי עלמא אי אפשר לטעון גוד או איגוד.

ולפי דבריו שמחלוקת הראשונים עוסקת בקצבו זמן צריך לומר שממה שכתב הש”ך את מחלוקת הראשונים הנ”ל ביחס לסעיף א’ בסימן קע”א עולה בהכרח שהסעיף עוסק בקצבו זמן לשותפות ולא הגיע הזמן שבכהאי גוונא עוסקת לדעתו המחלוקת. ולפי זה סעיף ו’ בסימן שם (שבפשוטו הוא המשך המקרה שבסעיף א), שבו כתב השולחן ערוך על פי הרמב”ם שאפשר לדרוש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

'גוד או איגוד', גם הוא עוסק בקצבו זמן ולא הגיע הזמן. ולפי זה השולחן ערוך פסק כהרמב"ם שטוענים טענת גוד או איגוד כדעת הרמב"ם ולא כדעת הר"י מיגאש.

והנה, בשולחן ערוך (סימן קעו סעיף טו) פסק:

"השותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות זמן קצוב, כל אחד מהם מעכב על חבירו, ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה ממון השותפות, ואין אחד מהם יכול ליטול מהקרן ולא מהשכר, עד סוף הזמן."

ובנתיבות המשפט (ביאורים ס"ק לב) פסק:

"ואינו יכול לחלוק, ולפי זה הוא הדין שאינו יכול לטעון גוד או איגוד, מטעם דיכול כל אחד לומר מזלא דבי תרי עדיף, דגוד או איגוד מטעם חלוקה הוא, וכל שאינו יכול לחלוק אינו יכול לטעון גוד או איגוד [...]"

מדבריו משמע שבשותפות לזמן ובתוך הזמן פשוט שאי אפשר לתבוע 'גוד או איגוד' והדבר אינו תלוי במחלוקת. לפי דברי החכמת שלמה, הרי בכהאי גוונא הוא מחלוקת הראשונים. ואם השולחן ערוך בסימן קע"א סעיף ו' עוסק בתוך זמן שנקצב כפי שמשמע בפשוט וכאמור, הרי כי נתיבות המשפט פוסק דלא כשולחן ערוך אלא כר"י מיגאש. וזה תמוה שפסק כן בלי הזכרת החולקים ובלי שהזכיר את השולחן ערוך שאינו סובר כך. ומדבריו הפשוטים משמע שבקצבו זמן ובתוך הזמן הוא פשוט שלא נחלקו ולכולי עלמא לא טענינן גוד או איגוד. וזה כדברינו שהמחלוקת בין הראשונים היא בנשתתפו בסתמא אך בקצבו זמן ובתוך הזמן לכולי עלמא אי אפשר לטעון גוד או איגוד.

והנה, הגר"א שרמן שליט"א למד בפשוט כדברינו ושלא כדברי החכמת שלמה ולדעתו כפי שכתבנו בתחילת הדברים המחלוקת בין הראשונים עוסקת בסתמא ובלא קבעו זמן לשותפות אבל בקבעו זמן לשותפות ובתוך הזמן גם לרמב"ם אין טוענים גוד או איגוד. ולפי דבריו השולחן ערוך בסעיף א' שביחס אליו הובאה בש"ך מחלוקת הראשונים בהכרח שהשולחן ערוך מדבר בלא קצבו זמן אלא בסתמא כמו שמשמע מפשוט לשון השולחן ערוך. ואילו בסעיף ו' – שם הביא השולחן ערוך שאפשר לטעון גוד או איגוד על פי ציטוט דברי הרמב"ם – פסק כדעת הרמב"ם ושלא כדעת הר"י מיגאש ובסתמא שלא קצבו זמן. ובביאור זה מסתברים דברי נתיבות המשפט שפסק בקצבו זמן שבתוך הזמן אי אפשר לטעון גוד או איגוד ובזה לדעה זו אין חולק.

ובאמת שבש"ך לשולחן ערוך סימן קע"ו סעיף ט"ז פסק כאמור להדיא כדעת הרמב"ם שבשותפות בסתמא אפשר לטעון גוד או איגוד, וזו לשון השולחן ערוך שם:

"נשתתפו סתם, ולא קבעו להם זמן, הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהם, ויטול כל אחד חלקו מהסחורה. ואם לא היה באותה סחורה דין חלוקה, שהיה בחלוקתה הפסד, הרי אלו מוכרים אותה וחולקים הדמים."

והש"ך שם (ס"ק כט) כתב: "הרי אלו מוכרים אותו, פירוש כשאין אחד מהם אומר גוד או איגוד אבל פשיטא דיש לומר גוד או איגוד [...]"

ולא קשה סתירת דברי הש"ך שם שכן מה שכתב כאן (בס"ק כט) הוא בדעת השולחן ערוך והרמב"ם. ומה שכתב (בס"ק מ) שיש מחלוקת – לא כתב כן בדעת השולחן ערוך אלא הביא את דעות החולקים. ולדברינו בסעיף כ' העוסק בחוב בשותפות מדובר בשותפות בסתמא כי גם כאשר יגבו את החוב עדיין יישארו שותפים. ונמצא כי השותפות היא בסתמא (ודלא כפירוש החכמת שלמה שמדובר שם בשותפות לזמן שהוא זמן הפירעון).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם נמצא להדיא בשולחן ערוך (סעיף טו שהבאנו לעיל) שבשותפות לזמן ותם הזמן לכל השיטות אפשר לטעון גוד או איגוד ואין מחלוקת בכך. בנוסף, יצוין שכאשר תם זמן השותפות אם צד אחד מן הצדדים אינו חפץ לקנות את חלקו של השני אזי חולקין בכל דרך אחרת כמו מכירת הנכס או הסחורה וחלוקה בדמי התמורה.

אם יכול לטעון 'קים לי' כשיטות הר"י מיגאש והראב"ד

כאמור, הגר"א שרמן נקט במאמרו לשיטתו, שיכול השותף לטעון קים לי כשיטות הסוברות שאין לחלק השותפות במקום שהשתתפו על דעת שלא להתחלק, וכגון בדירה המשותפת לבני זוג.

וכך הובא במאמרו שם שאמנם כן כתב בשו"ת מהרשד"ם (יורה דעה סימן קפב) בזו הלשון:

"נמצא דרבים הם דסברי דכשנשתתפו יחד בדירה אחת, דלא אמרינן ביה דינא דגוד או איגוד אלא מדעת שניהם יחד, והם הר"י הלוי [ר"י מיגאש] והרא"ה והראב"ד וה"ר יונה והרא"ש ובנו [...] מכל מקום פשיטא ופשיטא, דיכולים הישנים לומר קים לי כהני רבוותא דאמרי שאין אתם יכולים לכפות אותנו לגוד או איגוד, וזה דבר ברור מאד."

והוסיף כי דברי המהרשד"ם הללו מובאים בכנסת הגדולה (חושן משפט סימן קעא). וכן כתב גם בשו"ת מהרש"ך (חלק ג סימן סח) וזו לשונו:

"והשתא בענין פסקא דדינא אומר שיכול ראובן לטעון על שמעון דלאו כל כמיניה לבוא עמו בדינא דגוד ואיגוד, אי מטעם שכיון שלקחיה יחד ונשתתפו בה ואינם יורשים ולא מקבלי מתנה, ואדעתא דהכי נשתתפו כשלקחו להשתמש בהן ביחד, וקים ליה כהנהו רבוותא שכתבתי דסבירא להו דבשותפין שנשתתפו בדבר שאין בו דין חלוקה ליכא דינא דגוד או איגוד."

ומנגד, חלק מהפוסקים סוברים כי אי אפשר לטעון 'קים לי' כשיטות הללו, וכן היא דעת החתם סופר בתשובה (חושן משפט סימן יב) שכתב בזו הלשון:

"אמנם נ"ל, הני מילי ביורשים, אבל בשותפות דקיימא לן כשיטת רוב וכמעט כל הפוסקים, דגם בהו אמרינן גוד או איגוד וחלוקה, משום דאמרינן, אמינא יכילנא לסבול ועכשיו אינני יכול לסבול. נמצא מעיקרא נשתתפו על דעת שלא לחלוק, ואם אירע אחר כך דבר שאי אפשר שיסבלו זה את זה, לא יפסיד חלקו של זה הפסד חומש, מפני שזה אינו יכול לסבול."

והמשיך:

"ובספר משפט שלום (סימן קעו סימן טו ס"ק כח) למד מדברי החתם סופר הללו, שבשותפות שנוצרה על ידי קניה, אין לצרף כלל את שיטת הר"י הלוי ולומר 'קים לי' כשיטה זו. והביא שכך מוכח משו"ת התשב"ץ (חוט המשולש טור ב סימן ט), שפסק כהרמב"ם ולא הזכיר כלל שיטות הראב"ד והר"י הלוי. וסיכם שם דבריו בזו הלשון:

'וגם אי הוי ספיקא דדינא, יש לומר דבשותפים דשניהם אינם מוחזקים זה יותר מזה, כמ"ש בסימן קע"ט, יש לומר דבכהאי גוונא במקום פלוגתא כל דאלים גבר, וכמ"ש בסוף סימן קל"ט, וסברת הכנסת הגדולה צע"ג למעשה.'

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר ששותף אינו יכול לטעון קים לי כר"י הלוי, ולמנוע אמירת גוד או אגוד או חלוקה מהשותף השני בשותפות שנוצרה על ידי מקח.

ע"כ מדבריו.

פירוק שותפות המוגבלת לזמן

במאמרו שם כתב כאמור כי מחלוקת הראשונים הנזכרת לעיל, עוסקת בשותפות ללא הגבלת זמן. בהמשך עסק בנידון שותפות המוגבלת לזמן, האם גם בה יסברו הרמב"ם וההולכים בשיטתו, ששותף יכול לכפות חלוקה על שותפו? או שמא מאחר שהשותפות היא לזמן, הרי שכל שלא תם הזמן לא ניתן לכפות חלוקה. הבאנו כבר לעיל את המקורות בשולחן ערוך לכך בעניין שותפות לזמן. יש לציין כי שותפות על תנאי כנידון דגן והתנאי בטל דינה כשותפות לזמן.

במאמרו שם כתב הגר"א שרמן שליט"א כי נידון זה אפשר ללמוד מסוגית הגמרא במסכת

בבא מציעא (קה, א):

"ואמר רבא: הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי ורווח (רש"י: שני קבלנים שקבלו עיסקא מבעל הבית בשותפות, שימכרוהו ויסחרו במעות עד זמן פלוני, ויחלקו ביניהם ובין בעל הבית כמשפט, ונשתמשו חצי הזמן ונשתכרו), ואמר ליה חד לחבריה: 'תא ליפלוג', אי אמר ליה אידך: 'נרווח טפי' – דינא הוא דמעכב (עליה עד שיגיע הזמן שקבעו לבעל הבית)."

לדעת רש"י מדובר שקבעו זמן לשותפות, ולכן בתוך הזמן אין אחד יכול לכפות על השני את פירוק השותפות. לפירוש זה הסכים גם הרא"ש שם, וכן כתב הבית יוסף (חושן משפט סימן קעו ד"ה ואף על פי שהרא"ש) בשם הר"ן בחידושיו (בבא מציעא שם), וזו לשונו:

"דהאי מימרא דרבא, כגון דידיעא מילתא בההוא עיסקא שיש לו זמן ידוע למכרו, אי נמי כשהתנו וקבעו זמן, אבל לא התנו ולא ידע נמי בסתמא זימניה דההוא עיסקא, לא מצי מעכב."

מדברי הר"ן מתבאר כי קביעות זמן לשותפות יכולה להיות באחד משני האופנים:

א. שהתנו וקבעו זמן במפורש; ב. שעשו שותפות בדבר שידוע ומקובל שיש לו זמן ידוע, ומסתמא שותפות זו נוצרה על דעת המנהג המקובל, אף על פי שלא התנו במפורש.

וכן כתב האור זרוע בפסקי בבא מציעא (פרק ג אות צב), וזו לשונו:

"הא למדת דהיכא שקבעו זמן, שאינו יכול לחלוק בלא דעת חבירו קודם הזמן. ונראה בעיני דהוא הדין עד שילכו לאותו יריד או עד שיסחרו אותו סחורה, הואיל ואדעתא דהכי נשתתפו. ואם שמו מעותיהם בכיס אחד ולא קבעו זמן, גם לא הזכירו היריד ולא הסחורה, אינו רשאי לחלוק בלא דעת חברו עד שיעשו שום סחורה, דאדעתא דהכי נשתתפו שיסחרו יחד בשותפות."

פירוק שותפות שעל ידי נישואין

הבאנו כי בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קעו סעיף טו) פסק:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"השותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות זמן קצוב, כל אחד מהם מעכב על חבירו, ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה ממון השותפות, ואין אחד מהם יכול ליטול מהקרן ולא מהשכר, עד סוף הזמן."

לאור הדברים האמורים לעיל נראה כי בני זוג שקנו דירה כדי לדור בה בזמן נישואיהם, הרי ששותפותם בה היא שותפות המוגבלת לזמן. ואף שלא אמרו זאת והתנו כך בפירוש, מכל מקום ודאי עשו שותפותם בדירה אדעתא דזמן הנישואין כדי לדור בה במסגרת נישואיהם, שכן השותפות נתהוותה בתוך מסגרת הנישואין וכחלק ממנה, וכפי שמקובל בין בני אדם, וכן הוא בסתם דעתם של בני זוג נשואים.

נמצא לדינא כי כשם שבשותפות המוגבלת לזמן, אין אחד השותפים יכול לכפות חלוקה על שותפו בתוך זמן שותפותם – גם לדעת הרמב"ם וההולכים בשיטתו – כך גם לגבי דירת בני הזוג, אין אחד מהם יכול לכפות חלוקה על הצד שכנגד, כל עוד הם מוגדרים בתוך זמן הנישואין – שהוא זמן שותפותם, לפי שזמן השותפות קשור ומותנה במסגרת הנישואין. ורק כאשר מסגרת הנישואין מסתיימת בפועל – על ידם או על פי פסיקת בית דין – יש לראות בסיום זה כזמן המסיים את השותפות.

ולפיכך, אין אחד הצדדים רשאי לתבוע חלוקת הדירה ופירוק השותפות, כל עוד לא נסתיימו נישואיהם על פי דין או בפועל, שכן יש בתביעה זו כתביעה לחלק השותפות בתוך זמן השותפות שהותנה ונקבע ביניהם. ועל כן, יכול הצד שכנגד לעכב פירוק השותפות תוך הזמן.

גם במסקנתו העלה גם הגר"א שרמן שליט"א במאמרו כשיטה זו וזו לשונו:

"שותפות בני הזוג בדירה, נוצרה ביניהם למדור במסגרת חיי נישואין משותפים, ותנאי הסכם שותפות זה נקבעים בהתאם למסגרת נישואיהם, וקיימת הסכמה מכללא שזמן הנישואין הוא זמן השותפות, וכל עוד שהנישואין לא נסתיימו על פי דין, הלכה, או הסכמת בני הזוג, אין שום צד רשאי לבקש פרוק השותפות בדירה, שכן בזה הוא מפר את תנאי זמן השותפות שנקבע בהסכמה מכללא בלב שני בני הזוג שנקבעה בשעת יצירת השותפות."

הזמן בו מסתיים הסכם השותפות שעל ידי נישואין

ממאמרו של הגר"א שרמן שליט"א המובא לעיל עולה כי כל עוד נחשבים בני הזוג כנשואים על פי ההלכה, הרי הם עדיין בתוך זמן שותפותם בדירתם, ואין אחד מהצדדים רשאי לבקש את פירוק השותפות. וכלשונו במאמר: "וכל עוד שהנישואין לא נסתיימו על פי דין, הלכה, או הסכמת בני הזוג, אין שום צד רשאי לבקש פרוק השותפות בדירה."

ועוד כתב שם:

"יש לקבל את תביעת האישה, שבית הדין ימנע מהבעל לפעול בבית המשפט לחלוקת ופירוק השותפות בדירת המגורים של בני הזוג, וזאת כל עוד שבית הדין לא פסק או קבע שעל הצדדים להתגרש זה מזה."

אולם מצינו דעה נוספת בדבר הזמן שבו נחשבים בני הזוג כשותפים, ולפיה אף אם על פי הלכה עדיין נחשבים בני הזוג כנשואים ולא נפסק עליהם פסק דין לגירושין, מכל מקום לגבי שותפותם בדירת מגוריהם האומדנה היא שכבר תם זמן השותפות, ואפשר לדרוש את פירוק השותפות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן מובא במאמרו של הגר"ב בארי שליט"א (אב"ד בית הדין הרבני באשקלון לשעבר, לא פורסם), אשר ממנו ניתן להשליך לנידון שבפסק הדין שלפנינו, הוא מתייחס למאיסות בחיי הנישואין ביחס לפירוק השיתוף, וזו לשונו:

"ועדיין יש לדון: מה יהיה הדין בדירה הרשומה על שם שניהם כי כאן רשאי הבעל לטעון: 'אפילו אם לא מגיעים לי פרות, מכל מקום רשאי אני להתגורר בדירה מדין שותף, שהרי מבחינתי האישה גם כן יכולה להתגורר עמי, ואם היא בחרה שלא לגור בה, הרי לא נגרע מזכויותי דבר'.

אמנם נראה, שאם כל זכותו להתגורר בדירה היא מדין שותף, רשאית האישה לדרוש את פירוק השותפות. והנה זה ברור שלאחר הגירושין אין הבעל יכול לטעון כך כי פשוט שכשם שנפסק בשולחן ערוך שאם נקבע זמן למשך השותפות שרשאי כל אחד מהשותפים לדרוש חלוקה (וכמבואר בשולחן ערוך חושן משפט סימן קעו סעיפים טו-יח), הוא הדין גם בשותפות בין בעל לאשתו, נחשב הדבר כאילו הוקצב זמן עד הגירושין, אולם כאן הרי המדובר עוד לפני הגירושין, ולמה לא יוכל להתגורר בדירה?

ומסתבר לומר, שבשותפות בין איש לאשתו, כאילו נקבע מראש שהשותפות נמשכת כל עוד הם יכולים לגור ביחד, אבל אם נוצר מצב של מאיסות, ובית הדין משוכנע שנוצר מצב בלתי הפיך שהחיים בכפיפה אחת בלתי נסבלים, כי אז יש אומדנא ברורה שנחשב כאילו כלה זמן השותפות, וכל צד רשאי לדרוש את פירוק השותפות וזה שלא כדברי הגר"א שרמן שליט"א, שכתב שהשותפות הקניינית ממשיכה מדיני שותפות עד הגירושין. האם יעלה על הדעת שכאשר בני הזוג נפרדו והגט מתעכב בגלל סירובו של אחד מהצדדים להתגרש, שהשותפות תימשך בעל כורחו של האחר לעולמים?"

היה נראה לכאורה כי דברי הגר"א שרמן עולים בקנה אחד עם דברי הגר"ב בארי שכן גם לדברי הגר"א שרמן ניתן לחלוק את השותפות כבר בשעה שפסק או קבע בית הדין שעל הזוג להתגרש זה מזו כלומר לאו דווקא בזמן הגירושין בפועל אלא כבר בשעה בו נוכח בית הדין כי אפסה כל תקווה לחיים משותפים ניתן לפרק השותפות. ייתכן שהחילוק בין הדעות הוא למשל שב'מאיס עלי באמתלא מבוררת', גם אם בית הדין לא הוציא כל פסק על הגירושין מכל סיבה שהיא, שוב אפשר כבר לחלק את הרכוש לדברי הגר"ב בארי.

המסקנות העולות לנידון שלפנינו

אך הנראה יותר שלגבי הנידון שלפנינו כולי עלמא יודו שזמנה של השותפות תם וכל צד יכול לכפות על הצד שכנגד לחלוק את דירת מגוריהם.

הטעם לכך הוא דהנה ההלכה קובעת לגבי מורדת בטענת "מאיס עלי", שאם האישה נותנת אמתלא לדבריה, אינה חייבת לדור בביתו. וכך מובא בהגהת הרמ"א (סימן עז סעיף ג), וזו לשונו:

"אבל בנותנת אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה, ומכלה ממונו וכיוצא בזה, אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים [...] ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והלוא כך הם פני הדברים גם לגבי המקרה דנן, שהרי בית הדין נוכח בדבר מאיסותה הברורה והמוחלטת של האישה.

ולעיל הוכחנו באריכות שבאישה הטוענת מאיס עלי אין מקום לחייב אותה בשלום בית לכל השיטות. ובוודאי לא כאשר היא טוענת כן באמתלא ברורה כנידון שלפנינו.

מעתה נראה כי במקרה שההלכה אינה מחייבת את האישה לדור עם בעלה, וכגון באישה המואסת בבעלה שהיא רשאית לצאת מן הבית ולדור בנפרד, הרי שעל פי ההלכה תמה שותפותם בנוגע למדור. לפי ששותפותם בבית הייתה כדי לדור יחדיו, ומשנתבטלה המטרה בטלה עמה גם השותפות. ויתכן וכפי שהערנו כי גם הדעה שנדרשת לנו פסיקה על הגירושין, אין הכוונה פסיקה למעשה ממש אלא גם אם בשלו הנתונים הרלוונטיים לפסיקה שכזו, כבר בטלה ונסתיימה השותפות.

ייתכן להביא ראיה למסקנה זו מדברי החזון איש. הנידון בדבריו הוא לגבי שותפים שהתחדשה עילה כל שהיא המכריחה אותם לפרק את שותפותם, ועל כך כתב החזון איש בדעת הר"י מיגאש, וזו לשונו (בבא בתרא סימן ט"ז ק"ג-ד):

“כגון שנים שעשו שותפות בסחורה או בעיסקא [...] אם רואים קלוקל בעסק שאין ראוי להמשיכו, ואחד תובע לחלוק ואי אפשר לחלוק, ותובע למכור את כולו – שומעים לו.”

מהדברים הללו מתבאר לכאורה כי גם שותפות בעסק המוגבלת לזמן, אשר בה – כאמור לעיל – לכל הדעות אין לפרקה קודם תום זמנה, היינו רק כאשר העסק המשותף הוא רווחי. ואולם החזון איש מסתפק במקרה אחר שבו השותפות היא רווחית, וכלשונו:

“היה העסק מרויח אלא שנעשה קטטה ושנאה ביניהם ומפני זה לא מתדרי אהדדי, ובשביל זה אחד תובע 'גוד או אגוד' או לחלוק – צריך הכרעה אם זה הוי כנפל ביתו, שכתב הטור בשם הרא"ש דאף לדעת הר"י מיגש שבלקחו בשותפות אין טענת 'גוד או אגוד', מכל מקום כשאירע דבר מחודש מצי טעין 'גוד או אגוד', דעל מנת כן לא נשתעבד, או שנאה לאו טענה היא.”

מדבריו עולה כי הנידון אם טענת קטטה ושנאה מהווה עילה לפירוק השותפות, הוא רק במקום שמטרת השותפות לא נפגמה. ועל כן, שותפות שתכליתה למטרת רווח ממוני, אזי כל שהעסק מרויח אלא שסיבות אחרות ושוליות גורמות לפירוק השותפות, בזה יש להסתפק אם ניתן לפרקה גם ללא הסכמת שני הצדדים.

ואולם שותפות של בני זוג בדירתם הרי לא נועדה אלא לקיום חיי משפחה תקינים, כדי שיחיו באהבה ובאחוה, בשלום וברעות, וזוהי תכליתה ומטרתה של השותפות. אשר על כן, אם נולדה ביניהם קטטה ושנאה, נמצא שחל קלוקל בעיקרה של השותפות שלא ניתן להמשיכה אשר בזה כתב החזון איש כי שומעים לאותו שרוצה לחלוק.

יתרה מכך, על פי מה שכתבנו לעיל, הרי שבמקרה שכזה תמה שותפותם, כי הלא השותפות הממונית בחיי הנישואין היא אמצעי לשותפות זוגית וחיי נישואין תקינים, ותוקפה הוא רק כאשר קיימת האפשרות לגור יחדיו בדירה משותפת, אולם משנשמט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הבסיס לחיי הנישואין והשותפות הזוגית תמה ובטלה מן העולם, אזי גם השותפות הממונית בדירה שהיא נגררת ממנה, בטלה ואינה קיימת עוד.

נמצא כאמור כי האישה אינה מחויבת לחזור לגור עם בעלה מאחר שטוענת מאיס עלי בצורה ברורה וכנה. ומאחר שאינה חייבת עוד לחיות עמו לפי ההלכה, הרי שעל פי ההלכה תמה שותפותם בנוגע למדור. לפי ששותפותם בבית הייתה כדי לדור יחדיו, ומשנתבטלה המטרה בטלה עמה גם השותפות. השותפות הממונית בחיי הנישואין היא אמצעי לשותפות זוגית וחיי נישואין תקינים, ותוקפה הוא רק כאשר קיימת האפשרות לגור יחדיו בדירה משותפת, אולם משנשמט הבסיס לחיי הנישואין והשותפות הזוגית תמה ובטלה מן העולם, אזי גם השותפות הממונית בדירה שהיא נגררת ממנה, בטלה ואינה קיימת עוד.

נמצא לסיכום כי גם אם לא ננקוט כפי הדעה שמצב שבו אבד הסיכוי להחזרת שלום הבית זהו הזמן של תום השותפות (דעתו של הגר"ב בארי שליט"א), אלא ננקוט שיש צורך בפסק דין לגירושין כדי לפרק את השותפות, אולם פשוט וברור שאם ההלכה קבעה שבני הזוג רשאים לדור בנפרד, הרי שנשמט הבסיס למדור המשותף ובזה – לכל הדעות – באה שותפותם לידי סיום.

עיקול המדור לטובת הבעל מכוח פרות נכסי מלוג

בנידון דנן לעניין זכות הבעל בפרות נכסי מלוג, ומכוח זאת הדרישה לממש את זכות הפרות שלו בדירה המשותפת. הנה מאחר שנתבאר בהרחבה שהאישה דינה כאומרת מאיס עלי נמצא שפקעה זכות הבעל באכילת פרות מלוג וכדלהלן.

אישה היושבת תחת בעלה בשלום וברעות – גם הנכסים שהם שלה, לפי ההלכה הרי הם נכסי מלוג שהבעל זכאי באכילת פרותיהם. וכאשר מדובר בדירה, הרי שהבעל זכאי להתגורר בה. ומכיוון שיש לו זכויות בממונה, ממילא ברור ופשוט שמצב דברים רגיל אין לפרק את השיתוף הממוני שביניהם.

אלא שיש לדון באישה המורדת בבעלה, מאימתי היא רשאית לפרק את השיתוף הממוני שביניהם, ולבטל את זכויותיו של הבעל בפרות נכסי מלוג שלה.

דין זה נחלק לשני סוגי 'מורדת': א. מורדת של 'בעינא ליה ומצערנא ליה'; ב. מורדת של 'מאיס עלי'. כפי שנראה להלן ישנה השלכה ישרה מדיני מורדת 'בעינא ומצערנא ליה' ובין מורדת 'מאיס עלי'. לפיכך, נבהיר את דיניה של מורדת 'בעינא ליה' כדי להוציא מכך את דיני מורדת 'מאיס עלי' שהיא נשוא פסק הדין.

במורדת של 'בעינא ליה ומצערנא ליה'

דינה של מורדת זו נפסק בשולחן ערוך (אבן העזר סימן עז סעיף ב) בזו הלשון:

"ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה: 'הריני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך' [...] שולחין לה מבית דין ואומרים לה: 'הוי יודעת שאם את עומדת במרדך אפילו כתובתך מאה מנה הפסדת אותה.' ואחר כך

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות [...] ואומרים: פלונית מרדה על בעלה [...] אם עמדה במרדה ולא חזרה, נמלכין בה ותאבד כתובתה ולא יהיה לה כתובה כלל. ואין נותנים לה גט עד שנים־עשר חודש, ואין לה מזונות כל שנים־עשר חודש (רמ"א: ומעשה ידיה שלה אבל נוטל פרות), ואם מתה קודם הגט – בעלה יורשה."

אם כן, מבואר כי לפני שהתרו בה אין מכריזין עליה כמורדת, ואינה מפסידה כתובתה, ומכיון שכך הרי שבעלה חייב בפרקונה וזכאי בפרותיה, וברור ופשוט שאין לקחת ממנו את זכותו בנכסי מלוג. אכן לאחר שהתרו בה ונמלכו בה, ולאחר הכרזתה כמורדת, מיד היא מאבדת כתובתה ומפסידה מזונות.

ואולם הרמ"א בהגהתו (שם) הוסיף, וזו לשונו:

"וחייב בפדיונה וקבורתה. ולאחר שנים־עשר חודש אין לבעל עליה כלום, וכן היא עליו, מאחר שאבדה הכתובה אין להם כל תנאי כתובה, מאחר שיכול לגרשה בלא כתובה והוא מעכבה מרצונו."

מדברי הרמ"א עולה כי גם לאחר ארבע שבתות של הכרזה לא הפסידה את כתובתה, וכן הבעל לא מפסיד את זכותו בפרות נכסי מלוג של האישה. ורק לאחר שנים־עשר חודש הפסידו שניהם את הכתובה וכל תנאי הכתובה, ואין לבעל פרות.

זכות הבעל בפרות נכסי מלוג לאחר הכרזתה כמורדת

אלא שעדיין יש לעיין, מה יהא דינו של הבעל בפרות נכסי מלוג לאחר ארבע שבתות של הכרזה לדעת השולחן ערוך, שהרי דין זה לא נתבאר בדבריו בפירוש.

ואולם, מחלוקת השולחן ערוך והרמ"א הנזכרת – מקורה במחלוקת ראשונים, וכפי המובא בחלקת מחוקק (שם ס"ק יב) שכתב על דברי הרמ"א שתוך שנים־עשר חודש זכאי הבעל בפרות נכסי מלוג, וזו לשונו:

"זה הוא דעת הרא"ש (כתובות פרק ה סימן לד) והטור, דלא הפסידה כל שנים־עשר חודש רק מזונות לבד אבל כתובה אית לה וכו'. ואם כן אית לה גם תנאי כתובה ופרקונה וגם חייב בקבורתה, מאחר שאינו יכול לגרשה בלא כתובה ונדוניה. אבל לדעת הרמב"ם כמו שפירש המגיד משנה (פרק יד מהלכות אישות הלכה ט) והרשב"א (כתובות סד, א ד"ה ולענין דיני המורדת) שאין לה כתובה כלל כל שנים־עשר חודש, אם כן גם תנאי כתובה בטל, אם כן אין לו פירות ואינו חייב בפרקונה ובקבורתה מאחר שאין לו כתובה [...]"

נמצא אפוא שבנידון זה – אם הבעל זכאי בפרות נכסי מלוג לאחר ההכרזה ובתוך שנים־עשר חודש – נחלקו הראשונים: לדעת הרמב"ם (והשולחן ערוך שפסק כמותו), האישה מפסידה את כתובתה מיד לאחר ארבע שבתות, וממילא שניהם איבדו את תנאי הכתובה, ונמצא כי הבעל אינו זכאי בפרותיה. אולם לדעת הרא"ש והטור (והרמ"א שפסק כמותם), אין האישה מאבדת את כתובתה עד לאחר שנים־עשר חודש, ונמצא כי תוך זמן זה לא אבדו תנאי הכתובה, והבעל זכאי בפרותיה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההכרעה ההלכתית

כאמור, הרמ"א נוקט להלכה כדעת הרא"ש וההולכים עמו, אולם הבית שמואל שם (ס"ק יג) תמה על הכרעתו, וזו לשונו: "ובסמוך פסק בהג"ה כהרא"ש, ותמוה הוא, איך פסק נגד כל הפוסקים הללו? גם בהרא"ש אין מוכרח זאת, אלא הטור כתב כן בשמו."

והיינו, שפסק הרא"ש והטור – שלא איבדה כתובתה עד לאחר שנים־עשר חודש – הוא נגד כל הפוסקים הראשונים שפסקו כדעת הרמב"ם, והם: סמ"ג, רבנו תם, רמב"ן, רשב"א, ר"ן ושלטי גיבורים.

מדברי הבית שמואל הללו עולה לכאורה, שההלכה כדעת הרמב"ם וסיעתו, שלאחר הכרזת ארבע שבתות איבדה האישה את כתובתה. ולפי זה שניהם מפסידים גם את תנאי הכתובה, שתנאי כתובה ככתובה, ונמצא אפוא שהבעל איבד את זכותו ואינו זכאי בפרותיה.

ומנגד, החלקת מחוקק אמנם ציין את מחלוקת הראשונים בזה, אולם אין בדבריו הכרעה להלכה, ויתכן כי לדעתו המחלוקת בעינה עומדת, ובוודאי אין להשיג על פסק הרמ"א שנטה להכריע כשיטת הרא"ש וסיעתו, ועדיין יש לעיין בזה.

ואולם, מצינו דעה מחודשת בזה, שלפיה גם לאחר שנים־עשר חודש שהאישה מפסידה כתובתה וכל זכויותיה התלויות בכתובה, מכל מקום הבעל אינו מפסיד זכויותיו, ועדיין הוא זכאי בפרות נכסי מלוג שלה כל עוד לא גירשה.

דעה זו מובאת בבית שמואל (ס"ק טו), שהעיר על דברי הרמ"א, וזו לשונו:

"והא דירוש אותה אף על גב דהוא פטור מכל החיובים, מכל מקום היא שמרדה מפסדת, אבל הוא אינו מפסיד. לפי זה נראה דהוא אוכל פירות אף אחר שנים־עשר חודש, וכן כתב בתשובת מהרלב"ח (סימן לו סוף ד"ה הדין הראשון) בשם הרשב"א. מיהו בדרכי משה (אות ט) כתב, דהרא"ש (פרק ה סוף סימן לד) סבירא ליה אחר שנים־עשר חודש אינו אוכל הפירות, וכן מדייק בתשובה הנ"ל מדברי הרא"ש. מיהו לפי זה קשה, מאחר דהוא מפסיד זכותו לעניין פירות למה יורש אותה. ואם הרא"ש סבירא ליה ירושת הבעל מדאורייתא, היה שפיר לחלק ביניהם."

נמצא כי לדעה זו – שהיא דעת הרשב"א כפי שהביאה הרלב"ח – הרי שבמורדת רק היא מפסידה כתובתה ותנאיה, אולם הבעל ממשיך בזכויותיו המלאות לפי תנאי הכתובה, וזכאי בפרות נכסי מלוג גם לאחר שנים־עשר חודש.

יש להוסיף כי הבית שמואל (ס"ק טו) נוקט שנראה גם בדעת הרמ"א כהרלב"ח וכן (בס"ק יא) לעניין נכסי מלוג במורדת דמאיס עלי כתב הבית שמואל דהרמ"א ב"יש אומרים" השני נוקט בזה כמהרלב"ח.

והגם שהרשב"א סובר שהמורדת מפסידה כתובתה מיד לאחר ארבע שבתות של הכרזה – כמובא בחלקת מחוקק המצוטט לעיל – מכל מקום הבעל לא מאבד מזכותו אף לא לאחר שנים־עשר חודש, וכל שכן שזכאי בפרותיה בתוך שנים־עשר חודש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם החזון איש (אבן העזר סימן ס"ק יב) הסתפק בטעמה של דעה זו, וחכך לומר שהרשב"א אמר את דינו לעניין דיעבד, דהיינו, אם הבעל אכל פרות שפטור מלהחזיר משום קנס, אבל לכתחילה כל שאינו חייב בפרקונה אינו זכאי בפרותיה.

לסיכום: לגבי זכותו של הבעל בפרות נכסי מלוג של מורדת ד'בעינא ליה ומצערנא ליה, מצינו שלוש שיטות:

א. לאחר הכרזת ארבע שבתות שהאישה מפסידה כתובתה, גם הבעל מאבד זכויותיו (רמב"ם ורוב הראשונים, וכן דעת המחבר בשולחן ערוך).

ב. כל שנים-עשר חודש שהאישה אינה מפסידה כתובתה, גם הבעל לא מאבד זכויותיו, אולם לאחר שנים-עשר חודש, שניהם מפסידים זכויותיהם (רא"ש; טור ורמ"א).

ג. גם לאחר שהאישה מפסידה כתובתה וכל זכויותיה, הבעל לא מפסיד זכותו, ואפילו לאחר שנים-עשר חודש הבעל זכאי בפרותיה (מהרלב"ח בשם הרשב"א). ולשיטת החזון איש היינו רק בדיעבד, כשכבר אכל הפרות.

ואולם יש פוסקים המגבילים את זכותו של הבעל בפרות, וכפי המובא בדברי ההפלאה (סימן עז ס"ק י) שכתב בזו הלשון:

"ונראה עוד, דבין בתוך שנים-עשר חודש לכולי עלמא ובין לאחר שנים-עשר חודש לרשב"א, אף דיש לו פירות, מכל מקום אם תפסה אין צריכה ליתן לו פירות, דלא עדיפא נכסי מלוג מנכסי צאן ברזל דאמרינן בגמרא דאם תפסה אין מוציאין מידה, הרי דמפסיד השימוש בהן דהוא הפירות."

ונראה כי מאחר שנידון זכותו של הבעל בפרות שנוי במחלוקת הפוסקים, וההכרעה בזה מוטלת בספק, ובפרט לאור דברי ההפלאה הללו, הרי שכל שהאישה מוחזקת בפרות אין מוציאין מידה. נידון מוחזקות האישה יבואר להלן בהרחבה, לגבי מורדת דמאיס עלי, עיי"ש.

במורדת 'מאיס עלי'

דינה של מורדת זו נפסק בשולחן ערוך (אבן העזר שם) בזו הלשון:

"האישה שמנעה בעלה מתשמיש, היא הנקראת מורדת; ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה: 'מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי', אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל."

על דברי השולחן ערוך הללו הוסיף הבית שמואל (ס"ק יז), וזו לשונו: "וכשאמרה 'מאיס עלי', אז כל שעה יכול לגרשה ואין לה כתובה, ודינה כל שעה כמו מורדת בעינא ליה אחר שנים-עשר חודש [...]"

על פי הדברים הללו נמצאנו למדים כי גם זכות הבעל בפירות נכסי מלוג של מורדת ד'מאיס עלי', תלוי הוא במחלוקת הפוסקים הנ"ל לגבי זכותו של הבעל בפירות של מורדת ד'בעינא ליה ומצערנא ליה: לשיטת הפוסקים שבמורדת ד'בעינא ליה" לאחר שנים-עשר חודש שניהם מפסידים זכויותיהם – היינו, בין להרמב"ם והשולחן ערוך, ובין לרא"ש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולרמ"א – הוא הדין שבמורדת ד'מאס עלי' שניהם מפסידים מיד את זכויותיהם, ואילו לשיטה הסוברת שאפילו לאחר שנים־עשר חודש שהאישה מפסידה כתובתה, מכל מקום זכאי הבעל בפרותיה – כפי שהביא הרלב"ח בשם הרשב"א – הוא הדין שבמורדת ד'מאס עלי הבעל זכאי בפרות נכסי מלוג, אף שהאישה מפסידה כתובתה.

אמנם מצינו שיטה נוספת בראשונים, לגבי מורדת ד'מאס עלי'. דעה זו מובאת בבית שמואל שתמה על הרמ"א על שלא הזכירה, וזו לשון הבית שמואל (שם ס"ק יא):

“עוד קשה על הרב רמ"א, שהביא כאן דעת הפוסקים לענין תפיסת נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, לא הביא דעת הרא"ש ורמב"ן ורשב"א דמשהינן הגט שנים עשר חודש ובתוך שנים עשר חודש צריך ליתן לה הכתובה”.

יש לציין כי גם במורדת ד'מאס עלי' יש צורך בהתראה מסוימת כדי להעמידה על התוצאות הנובעות ממעשיה, שהרי 'אין עונשין אלא אם כן מזהירין'. וכן כתב הרא"ש בתשובה (כלל מג סימן י) וזו לשונו: "אישה המורדת צריכה התראה ועדים להפסידה כתובתה [...] וכן דין האיש שהוא מורד”.

ובפסקי דין רבניים (חלק ו עמ' 41) כתב הגר"ב ז'ולטי זצ"ל, לאחר ציטוט דברי הרא"ש

הנזכרים:

“ומשמע שכל מורדת, אף בטענת 'מאס עלי', לא מפסידה כתובתה בלי התראה [...] אמנם זה פשוט שלא צריך כל סדר ההמלכות וההכרזות שתיקנו במורדת, אלא שצריכים להתרות בו שלא יהא מורד מהכלל ש'אין עונשין אלא אם כן מזהירין', ואם כן הוא הדין במורדת שכתב הרא"ש שצריכה התראה, היינו רק להתרות בה שלא תהיה מורדת, אבל לא בעינן כל סדר ההמלכות וההכרזות [...] ולפי זה ברור הדבר שאם בית דין הוציא פסק דין על אישה שדינה כמורדת מחיי אישות ומפסידה מזונות, שזה יותר מהתראה שלא תמרוד בבעלה, ואם עמדה במרדה יותר משנים־עשר חודש, היא מפסידה כתובתה ולא יכולה לחזור בה”.

יובהר כי בנידון דנן בית הדין ניסה כל העת להשיב את האישה ממרידתה ומרצונה החד־משמעי לעזוב את בעלה. בית הדין שב וחזר ושאל את האישה על אפשרות של חזרה וייעוץ. והרי כי זו התראה לאישה שתשוב ממרידתה וכפי שצוטט מהפד"ר שם.

ויצוין לדברי היביע אומר זצ"ל שהביא לחלוק על הצורך כלל בהתראה במורדת 'מאס

עלי', שכתב (באבן העזר חלק ה סימן יג אות ט) בזו הלשון:

“איכרא דחזינן בשו"ת הרדב"ז (חלק א סימן סד) שכתב:

‘והיכא דאמרה מאיס עלי סתם, ובשעת ההמלכה לא התרו בה שתפסיד כתובתה, יש לדון אם חזרה בה אם הפסידה כתובתה או לא, ומסתברא דבכהאי גוונא לא הפסידה כתובתה [...]’

אולם בשו"ת לחם רב (סימן נב) כתב בדין המורדת ד'מאס עלי דאיכא פלוגתא אם צריכה שיהוי שנים־עשר חודש להפסידה כתובתה או לא, בודאי שאין להוציא מיד הבעל הכתובה, כיון דאיכא מאן דאמר דמפסדת בלא שיהוי שנים־עשר חודש. עיין שם.

נמצא שאינו סובר כטעמו האחרון של הרדב"ז.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והנה אמנם גם בנידון דידן לא מצאנו שהיתה התראה מפורשת לאישה שתפסיד כתובתה. ומבואר בתוספות ר"ד (כתובות סג סוף ע"ב) שצריך להתרות בה ולהודיעה שהיא מפסדת כתובתה. וכן מבואר בחידושי הריטב"א (כתובות סד). וכן הוא בשטה מקובצת בשמו. וכן מבואר גם בשו"ת הריטב"א (סימן מא) שהאומרת מאיס עלי אף על פי שלא הוזכר בה הכרזה, לדברי הרמב"ם וחבריו האומרים דיהיב לה גיטא לשעתו, התראה מיבעיא, וקונסין אותה בכתובתה. עיין שם. וכן מבואר בתשובות הרא"ש (כלל מג סימן י). עיין שם. וכן כתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן נה), שכלל גדול בתורה אין מלקין עד שמתרין, והכי נמי במורדת דמאיס עלי אין להפסידה כתובתה בלי התראה. עיין שם. וכן דעת המהר"ם אלשיך בתשובה (סימן ח) עיין שם. ועיין עוד בשו"ת מהרלב"ח (סימן פא) שכתב שאף על פי שמדברי הרמב"ם נראה שאינה צריכה התראה להפסידה כתובתה, אלא מפסידה כתובתה מיד, היינו לרמב"ם לשיטתיה דסבירא ליה שכופין אותו לגרשה, מה שאין כן לדידן שאין כופין צריכה התראה. עיין שם.

אבל מדברי מרן השולחן ערוך (סימן עז) שהעתיק לשון הרמב"ם מלבד ענין הכפיה, מוכח דלדידן נמי אינה צריכה התראה. וכן כתב בשו"ת דברי שמואל ארדיטי (סימן ח דף קמב ע"ב), שמדברי מהר"א ששון בתשובה (סימן קפו) מוכח שאף על פי שלא התרו בה שאם לא תחזור בה תפסיד כתובתה אפילו הכי נקראת מורדת ד'מאיס עלי', ומפסידה כתובתה. עיין שם. וכן כתב הגאון רבי רפאל בירדוגו בספר תורות אמת (אבן העזר סימן עז) שלדעת מרן השולחן ערוך כל שטוענת 'מאיס עלי' אינה צריכה התראה והפסידה כתובתה מיד. עיין שם. וכן כתב בשו"ת עבודת השם (חלק אבן העזר סימן יח דף קכג ע"ד) דמורדת ד'מאיס עלי' אינה צריכה לא שהיית שנים עשר חדש ולא התראת בית דין, ומגרשה מיד בלי כתובה. עיין שם.

ולפי זה גם בנידון דידן הפסידה כתובתה.

נמצא כי לדעת השולחן ערוך אין צורך כלל בהתראה בהפסד הכתובה בטענת מאיס עלי.

עוד יצוין כי במשאומתן בין הצדדים לצורך פשרה אמרה האישה כי היא מוותרת על כתובתה ומוכנה לכל תביעותיו הממוניות של הבעל ובלבד להתגרש ממנו ומיד וזהו דין הרמ"א בהגדרת מאיס עלי (בסימן עז שם) על פי דברי הר"ן בסוגיה שם שהוא בבחינת "לא הוא ולא כתובתו". גם כאשר היא תובעת כתובתה יש שטענתה נחשבת עדיין ל'מאיס עלי' כמו שהובא בחזון איש, בעזר משפט וביביע אומר שם, ואכמ"ל.

ההכרעה ההלכתית

לסיכום: לגבי זכותו של הבעל בפרות נכסי מלוג של מורדת דמאיס עלי, מצינו שלוש שיטות:

א. הבעל רשאי לגרשה מיד ללא כתובה, וגם הוא מפסיד את זכותו בפרות (רמב"ם, שולחן ערוך ורמ"א).

ב. בתוך שנים עשר חודש, האישה אינה מפסדת כתובתה, וממילא הבעל זכאי בפרותיה (בית שמואל בשם רא"ש, רמב"ן ורשב"א).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. הבעל זכאי בפרותיה גם לאחר שנים-עשר חודש, אף שהאישה מפסידה כתובתה מיד (רשב"א כמובא בתשובת מהרלב"ח). ולשיטת החזון איש היינו רק בדיעבד, כשכבר אכל הפרות.

כאמור לעיל (לגבי מורדת ד'בעינא ליה ומצערנא ליה), מכיוון שנידון זה – זכותו של הבעל בפרות נכסי מלוג – נחשב כמוטל בספק, נראה שכל שהאישה נחשבת מוחזקת בפרות, או שתפסה פרות (כדברי ההפלאה המובא לעיל), אין מוציאים מידה.

מוחזקות האישה בפרות נכסי מלוג

ואכן נראה כי האמת היא שהאישה נחשבת מוחזקת גם בפרות, וזאת על פי כללו של רב נחמן: "קרקע בחזקת בעליה עומדת", ועל פי המתבאר מסוגיית הגמרא במסכת בבא מציעא (ק, א):

"ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא, מלוה אמר: 'שלו', לזה אמר: 'שתיים'. קדים מלוה ואכלינהו לפירי. מי נאמן? רב יהודה אמר: קרקע בחזקת בעליה קיימא, רב כהנא אמר: פירות בחזקת אוכליהן קיימי. והלכתא כוותיה דרב כהנא דאמר פירות בחזקת אוכליהן (קיימי).

והא קיימא לן דהלכתא כוותיה דרב נחמן דאמר (לעיל קב, ב) קרקע בחזקת בעליה עומדת? התם מילתא דלא עבידא לאיגלויי היא, הכא – מילתא דעבידא לאיגלויי היא, ואטרוחי בי דינא תרי זמני לא מטרחינן."

מדברי הגמרא עולה כי מכיוון שפוסקים כרב נחמן בדיני, הרי שההלכה היא: "קרקע בחזקת בעליה עומדת", אלא שנידון הגמרא הנזכרת הוא באופן שהפרות כבר נאכלו, ומכיוון שניתן לברר עם מי הדין, לא מטריחים את בית הדין על כך. ואולם בנידון דידן – מחלוקת הראשונים לגבי פרות נכסי מלוג במורדת אם שייכים לאישה או לבעל – מאחר שהנידון הוא קודם שנאכלו הפרות, הרי שהפסק הוא כפי דעת רב נחמן שקרקע בחזקת בעליה עומדת – והיינו בחזקת האישה.

וראוי לצטט כאן את המובא בשורת הדין (במאמרו של הגר"ח איזירר שליט"א, חלק א עמ' עט ואילך), לגבי מוחזקות האישה:

"בעניינינו שהאישה מוחזקת מכח הטאבו (דעדיפא מתפיסה בעלמא שיש בקרקעות), אם כן הפירות שלה לכולי עלמא [...] בעניינינו שטוענת מאיס עלי, הרי שאם עברו שנים-עשר חודש מאז העמדה בדין, הרי לכולי עלמא מהניא תפיסתה."

ומעתה נראה כי מאחר שלכל השיטות, במורדת ד'מאיס עלי' לאחר שנים-עשר חודש האישה מפסידה כתובתה וכל זכויותיה, וכן הבעל מפסיד זכויותיו, (ואף לשיטת הרשב"א כמובא במהרלב"ח, שגם לאחר שנים-עשר חודש אין הבעל מפסיד את זכותו באכילת פרות עד שתתגרש, מכל מקום כבר כתב החזון איש דהיינו רק אם כבר אכל, אבל לאכול לכתחילה אינו זכאי), הרי שלאחר שנים-עשר חודש ברור ופשוט כי אין לבעל פרות נכסי מלוג.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חישוב זמן שנים־עשר חודש

ומאימתי מחשבים את שנים־עשר החודשים הללו – האם משעת העמדה בדין או רק לאחר ההתראה וההכרזה? בנידון זה כתב בשו"ת חוט המשולש (סימן ב) וזו לשונו: "נראה פשוט דשהייתה שנים־עשר חודש חשבינן משעת העמדה בדין, כמשמעות הגמרא "משהינן לה", דמשמע דאבית דין קאי."

(דברים אלו הובאו בפד"ר ב, 268 [הגרי"א הרצוג, הגרי"ש אלישיב והגר"ב זולטי זצ"ל] וכן הובא בפד"ר ד, 156; יא 94; יב, 373)

והנה לפי זה: מכיוון שהדיון הראשון שבין הצדדים התקיים ביום כ"ה באדר ב' תשע"ו (4.4.2016) אזי עדיין לא מלאו שנים־עשר חודש ומשכך לכאורה הבעל עדיין זכאי לפרות נכסי מלוג. אולם נראה כי הבעל מפסיד זכות הפרות ממה נפשך, וכדלהלן.

דינא דמתיבתא

בשולחן ערוך (אבן העזר סימן עז סעיף ג) נפסק:

"ויש אומרים דכל זה באינה נותנת 'אמתלא' וטעם לדבריה למה אומרת 'מאיס עלי', אבל בנותנת 'אמתלא' לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה, ומכלה ממונו וכיוצא בזה, אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) ונקרא דינא דמתיבתא – שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתא, דהיינו צאן ברזל אם הם בעין וראויין למלאכתם הראשונה נוטלת הכל כמו שהוא, ואם אינן ראויין למלאכתם הראשונה, וכל שכן אם נגנבו או נאבדו, צריך הבעל לשלם הכל; ונכסי מלוג שלה: אם הם בעין או דבר הבא מכחם – נוטלתן, אבל אם כלו לגמרי אין הבעל צריך לשלם (דינא דמתיבתא טור בשם הרי"ף), אבל כל מה שנתן לה או כתב לה אינה נוטלת כלום, ואפילו תפסה צריכה להחזיר (מרדכי פרק אף על פי); ואין כופין אותו לגרש, ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם)."

וכתב הבית שמואל (ס"ק כז) וזו לשונו:

"וכתב בט"ז הא דמוציאים ממנו דוקא בזמן הגט אבל אם אינו רוצה לגרשה ואנן לא כפינן ליה אין מוציאים ממנו כלום אלא אם כן שתפסה וכן משמע במרדכי."

וכתב בספר יד אפרים כתב על דברי הט"ז וזו לשונו:

"הא דמוציאין ממנו דוקא בזמן הגט – נ"ב רצונו לומר, בשעה שמגרשה אז מוציאין ממנו הכל כדינא דמתיבתא, אבל קודם הגירושין שאינו רוצה לגרשה אין אומרים דביני וביני נוציא ממנו המעות, משום דהתקנה לא היתה אלא להוציא ממנו כך כשיגרשה, אבל לא קודם, אם לא כשתפסה."

והט"ז שם (ס"ק ז) כתב:

"[...] ופירושו לדעת הרמב"ם וטור דיש לו רשות ליתן גט לאלתר ולא כתובה רק שצריך ליתן לה כפי הנזכר אחר כך דהיינו בצאן ברזל כל מה שיש אצלו הן המעות הן בגדים וכלים אם נאבדו והיינו כיון שאינו נותן לה כתובה כשאר מגרש שנותן כתובה בשעת גירושין ומזה דוקא מיירי המתיבתא כיון שנותן גט חל עליו דבר זה כיון שאינו נותן אז כתובה שהיה חובה עליו אחר הגט אם לא היתה מורדת אבל אם היתה מורדת ויצאה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מביתו ואינו רוצה לתת גט אז אין עליו שום חיוב להחזיר הנדוניא הן בגדים הן מעות אפילו הם בעין אצלו דהא לא מגרשה עדיין ואין חיוב כתובה ושאר דברים כל זמן שאין גט רק באם תפסה הנדוניא לרשותה או אביה אז אין כופין אותה להחזיר לרשות שלו [...]”

והבאר היטב שם (ס”ק כט) הביא דברי הט”ז.

נמצא כי הט”ז, הבית שמואל והבאר היטב סוברים כי כל דינא דמתיבתא נוהג רק כאשר הבעל נותן לאשתו גט. אולם כאשר מסרב לתת לה את גטה לא נאמר בכהאי גוונא דינא דמתיבתא.

אולם סוגיא דעלמא דפוסקים דלא כשיטתם, דהנה הבית מאיר (סימן עז ד”ה ונקרא דינא דמתיבתא) כתב בתוך דבריו וזו לשונו:

”אך הט”ז [...] וכתב על הרמ”א ז”ל שלא יצא ידי חובת עיון בזה. וכדברי הרמ”א מבואר בתשובת הרא”ש (כלל מג סימן ח) וזו לשונו: ’ור”מ ז”ל [...] היה דן בדינא דמתיבתא שיתנו לאישה כל מה שהכניסה, אבל לא היה כופה לגרשה’ דמשמע שמיד נותנים לה אף שאינו מגרשה [...] הרי להדיא כהרמ”א דלא כהט”ז. והבית שמואל [...] פסק הכי, וליתא. וכן מוכח מעצמות התקנה דדייני דמתיבתא, שהטעם מבואר בהמרדכי [...] להקל על בנות ישראל שלא תצאנה לתרבות רעה, לפי שראו שנתקלקלו הדורות, ותקנו לכל הפחות דשקלה צאן ברזל. ואילו היה הדין [...] איני יודע מה הועילו חכמים בתקנתן דבנות ישראל. לכן הברור כרמ”א ז”ל [...]”

והבית שמואל חזר על דבריו כהט”ז גם בקיצור הלכות מורדת (סוף סימן עז ד”ה מורדת האומרת מאיס עלי אות א). ורבי עקיבא איגר בהגהותיו לשולחן ערוך שם (אות ד) כתב בזו הלשון:

”זהו מדברי הט”ז שהביא הבית שמואל (ס”ק כז). ועיין תשובת שבות יעקב (חלק א סימן קח) [שהשיג על הט”ז] ותשובת מקור ברוך סימן י”ז [שדייק מהרא”ש והמהר”ם דלא כהט”ז].”

נמצא שהרמ”א, הבית מאיר, השבות יעקב ורבי עקיבא איגר פסקו דלא כהט”ז. וכן דברי הגר”ח מוולאז’ין בשו”ת חוט המשולש כדלהלן, דהנה בפסקי דין רבניים (חלק ה עמ’ 12) כתבו הגאונים הרי”ש אלישיב, הר”ב זולטי והר”א גולשמידט זצ”ל בפשטות דלא כהט”ז, וזו לשונם:

”אמנם לפי מה שכתב בשו”ת חוט המשולש סימן ב’, דלפי דינא דמתיבתא ”מוציאין מיד הבעל אף שלא בשעת הגט ואף באמתלא שאינה מבוררת, אם לא שיש חשש לערמה [...]”

כך הובא גם בפד”ר (חלק ב עמ’ 6) דינם של הגר”א הרצוג, הגר”ע הדאייא והגר”ש אלישיב זצ”ל שכתבו:

”ואחר שהגר”ח ז”ל (בחוט המשולש) דן בארוכה בדינא דמורדת באותה תשובה מסיק להלכה: ”היוצא מכל מה שכתבתי לדינא, דדינא דמתיבתא היא להוציא ממנו אף שלא בשעת הגט ואף באמתלא שאינה מבוררת.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן הובא בפד"ר נוספים: בפד"ר חלק ד' (עמ' 181) בפסק דינם של הגר"ע הדאייא והגר"ש אלישיב והגר"ב ז'ולטי זצ"ל; בפד"ר חלק ח' (עמ' 12) הגר"ש אלישיב, הגר"ב ז'ולטי והגר"א גולדשמידט זצ"ל וכן בפד"ר חלק יא (עמ' 94) בפסק דינם של הגר"ח"ג צימבליסט שליט"א, הגר"ע אזולאי זצ"ל והגר"ש דיכובסקי שליט"א בזו הלשון:

"[...] שדנים בה דינא דמתיבתא, והיינו שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתא וכל שכן את נכסי המלוג שלה, ועיין בשבות יעקב (חלק א סימן קח) ובחוט המשולש להגר"ח מוולוז'ין (סימן ב) שהעלו דמוציאים ממנו את הנכסים עוד לפני הגט (ודלא כהטורי זהב ובית שמואל) וכן כתב בחזון איש (סימן סט ס"ק ט) [...]"

עוד ראה בפד"ר ג, 327; ד, 156; ה, 171.

והנה, בדינא דמתיבתא מלבד החזרת נכסי צאן ברזל הקיימים של האישה המואסת בבעלה, תיקנו גם שאין לבעל זכות בפרות נכסי מלוג של האישה מיד כאשר היא מואסת בו וכפי שציטטנו מהרמ"א:

"[...] שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתא, דהיינו צאן ברזל אם הם בעין וראויין למלאכתם הראשונה נוטלת הכל כמו שהוא, ואם אינן ראויין למלאכתם הראשונה, וכל שכן אם נגנבו או נאבדו – צריך הבעל לשלם הכל. ונכסי מלוג שלה – אם הם בעין או דבר הבא מכחם – נוטלתן [...]"

ועוד יש להוסיף כי דינא דמתיבתא הובא רק בדברי הרמ"א. ובאמת מנהג הספרדים, כידוע, לא לפסוק כדינא דמתיבתא, וכמו שכתב מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו (יביע אומר חלק ה סימן יג) בזו הלשון:

"[...] ומעתה יש לומר דהניחא לדעת הפוסקים דדייני בדינא דמתיבתא ומשום הכי מצרכי אמתלא לטענת מאיס עלי, אבל לדידן שאין צורך באמתלא אפילו תובעת כתובתה יש לה דין מאיס עלי ונאמנת בטענת מאיס עלי [...]"

ומעתה נראה לומר שבנידון דידן ממה נפשך הבעל מפסיד את זכותו בפרות נכסי מלוג מיד כאשר האישה מואסת בו, דאם הבעל הוא אשכנזי, אזי חל עליו דינא דמתיבתא מיד והפסיד נכסי צאן ברזל וזכות פרות נכסי מלוג, ואם הבעל הוא ספרדי שלא נהגו כמנהג דינא דמתיבתא, הרי לדעת הספרדים כדעת השולחן ערוך שבטוענת 'מאיס עלי' מפסיד הבעל פרות נכסי מלוג מיד וכדעת הרמב"ם, שהרי השולחן ערוך פסק (שם בסעיף ב) בזו הלשון:

"[...] אם אמרה מאיסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי, אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל, ותטול בלאותיה הקיימין בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותן בין מנכסי מלוג שלא נתחייב באחריותן [...]"

נמצא שממה נפשך מפסיד הבעל פרות נכסי מלוג במאיס עלי מיד. וכל הפלפול שהבאנו לעיל שממנו יצא כי הפסדו בפרות נכסי מלוג אחר שנים־עשר חודש הוא רק לשיטת הרמ"א קודם לדינא דמתיבתא שלא מפסיד מידית פרות נכסי מלוג.

אמנם צריך עיון מה שכתב בפד"ר (חלק יא שם) בהמשך בזו הלשון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אלא שיש כאן מקום לטעון, כיון שהצדדים שלפנינו הם מאחב"י הספרדים, שהולכים בכל פסקיהם אחרי דעת המחבר, והמחבר בשולחן ערוך הא לא העתיק את דינא דמתיבתא, ויתכן שלא נהגו אצל הספרדים כדינא דמתיבתא, ואיך נוציא מבעל זה את הממון על פי דינא דמתיבתא? ברם יש לומר דנכסי מלוג שאני, וגם בלי דינא דמתיבתא אלא מדינא דגמרא יש להוציאם ממנו. דהנה במורדת מסוג בעינא ליה ומצערנא ליה כתב בית שמואל (בסימן עז ס"ק טו) בשם הרא"ש דאחר שנים עשר חודש שמפסדת כתובתה אף הוא אינו אוכל פירות נכסי מלוג (אמנם עיין שם שהביא בשם הרשב"א שעדיין אוכל פירות), והיינו משום שכל שאבדה כתובתה נפקעו כל תנאי הכתובה, ובכללם גם הזכויות שלו, וביניהם אכילת פירות. ואם כן מסתבר דהוא הדין במורדת מסוג מאיס עלי, שג"כ הפסידה כתובתה אחר שנים עשר חודש (עיין חזון איש סימן סט ס"ק א דהכי נקטינן שאינה מפסדת כתובתה אלא אחר שנים עשר חודש; ועיין חוט המשולש הנ"ל דהני שנים עשר חודש מתחילים למנות משעה שעמדה בדין), גם הוא הפסיד זכות אכילת פירות. ועיין בית יעקב (לסימן עז ס"ג = סעיף יג וכנדפס בבית יעקב, אבל צ"ל סעיף ג) שכתב על דברי הטורי זהב ובית שמואל שאין מוציאם ממנו עד לאחר הגט, דהיינו רק כשבאה לזכות מכח דינא דמתיבתא מה שהוא יותר על דינא דהש"ס וכו', אבל בנכסי מלוג שזכתה לכולי עלמא וכבר הפסיד הבעל פירות לשיטת הרא"ש אחר שנים עשר חודש וכו' ודאי דמוציאין ממנו אפילו אינו רוצה לגרשה."

ויש להעיר כי לדברי השולחן ערוך ומנהג הספרדים לכאורה הרי דעת השולחן ערוך שבמאיס עלי מדינא דגמרא הבעל מפסיד מיד פרות נכסי מלוג כאמור. ולפי הנכתב שם שייכו בפד"ר לספרדים את הכרעת החזון איש שמפסידה רק לאחר שנים עשר חודש שהיא אינה שיטת הרמב"ם והשולחן ערוך.

וליישב דברי הגר"ח ג צימבליסט ייתכן אולי לומר דאמנם לדעת השולחן ערוך במורדת ד'מאיס עלי' מפסידה נכסי מלוג מיד, אך אם עדיין לא גירשה וחזרה בה, יש לה כתובה עד שנים עשר חודש ולאחר שנים עשר חודש הפסידה הכול. בפסק הדין האמור נתחדש כי לאחר שנים עשר חודש הפסידה הכול אף אם תחזור בה ואם ירצה הבעל להחזירה יכתוב לה כתובה חדשה. עיין בציטוט דברי היביע אומר (אות ט) להלן בהמשך מדברי הרדב"ז.

כמו כן יובהר כי גם לדעה דבעינן שנים עשר חודש, הרי כי בנדוננו גם שנים עשר חודש ממועד העמדה בדין יסתיימו תוך שבועות אחדים ביום ח' בניסן תשע"ז (4.4.2017). מלבד זאת התברר בדיון האחרון – ב' בשבט התשע"ז (29.1.2017) כי הבעל בא במקורו ממרוקו כך שדינו נפסק כדעת השולחן ערוך שאין צריך כלל להמתין שנים עשר חודש.

הפסד פרות נכסי מלוג לדעת השולחן ערוך אינו תלוי במסירת הגט

יצוין כי לפי דברי הבית יעקב הנזכרים בפד"ר שם נמצא כי לדעת השולחן ערוך שמפסיד פרות נכסי מלוג מיד כשטענה מאיס עלי, הרי כי הפסדו הוא אף קודם למסירת הגט גם לט"ז העוסק רק בדינא דמתיבתא ואף שם נחלקו עליו כנ"ל וכי סוגיא דעלמא ומנהג בתי הדין אינו כדבריו וכאמור. אולם לדעת השולחן ערוך ללא דינא דמתיבתא כולם סוברים גם הט"ז והבית שמואל שאף ללא גירושין מפסידים הכתובה ותנאיה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכך כתב שם הבית יעקב (סעיף ג):

"[...] המעיין בט"ז יראה שלא כתב כן רק כשבאה לזכות מכוח דינא דמתיבתא מה שהוא יותר על דינא דש"ס כגון בנדונייתא, אז אין מוציאין ממנו אלא אם כן תפסה שזו לשון הט"ז ומזה מיירי דוקא המתבתא כו' ע"ש, ומזה מבואר דלדעת הרמב"ם דזכתה בנכסי צאן ברזל בלא תפיסה מדין הש"ס וכן בנכסי מלוג שזכתה לכולי עלמא וכבר הפסיד הבעל פירות לשיטת הרא"ש אחר שנים עשר חודש ולשאר פוסקים אפילו תוך שנים עשר חודש, ודאי מוציאין ממנו אפילו אינו רוצה לגרשה [...]"

וכן כתב שם הבית יעקב גם בהוספות על קיצור דיני מורדת.

כאמור בפד"ר י"א (עמ' 94) בפסק דינם של הגר"ח ג צימבליסט שליט"א הגר"ע אזולאי זצ"ל והגר"ש דיכובסקי שליט"א הובאו דברי הבית יעקב להלכה.

עוד ראה בפד"ר ד' (עמ' 181) בפסק דינם של הגר"י עדס, הגרי"ש אלישיב והגר"ב זולטי זצ"ל שכתבו בזו הלשון:

"והנה כבר בהזדמנויות שונות הבאנו מ"ש בתשובת חוט המשולש להגר"ח מוולוז'ין ז"ל סימן כ' צ"ל: (חלק א) סימן ב' [...] ולרגל הדיון הזה נסתפק בהבאת דבריו בקיצור. וזו לשונו:

'[...] הוא הכה אותה וכמו כן עשה צער ובזיון עד שסוף הדברים אומרת "מאיס עלי". והבעל משיב: "ח"ו לא נגעתי בה" הרי להדיא דעובדא היה שלא יכולה לברר האמתלא שהרי כיחש לה ואדרבה הוא אומר [...] מי יעץ לה [...] ואפילו הכי השיב להחזיר מה שהכניסה [...]"

היוצא מכל מה שכתבתי לדינא בדינא דמתיבתא הוא להוציא ממנו אף שלא בשעת הגט ואף באמתלא שאינה מבוררת.

ועיין בית יעקב (אבן העזר סימן עז):

'עוד כתב [הבית שמואל] בשם הט"ז הא דמוציאין ממנו דוקא בזמן הגט אבל אם אינו רוצה לגרשה ואנן לא כייפינן ליה אין מוציאין ממנו אלא אם כן תפסה. המעיין בט"ז יראה שלא כתב כן רק כשבאה לזכות מכח דינא דמתיבתא מה שהוא יותר על דינא דש"ס כגון בנדונייתא, אז אין מוציאין ממנו אלא אם כן תפסה [...] וכן בנכסי מלוג שזכתה לכולי עלמא וכבר תפס יד הבעל פירות לשיטת הרא"ש אחר שנים עשר חודש ולשאר פוסקים אפילו תוך שנים עשר חודש ודאי דמוציאין ממנו אפילו אינו רוצה לגרשה.'

(וכן כתב בקיצור דיני מורדת).

והואיל וגוף הבית שייך לאישה והוא רשום על שמה ודינו כנכסי מלוג, והיא תפוסה בו, הרי לפי האמור היה מקום – באישה הדורשת גט בטענת מאיס עלי – אפילו להוציא ממנו לפני הגט, וכל שכן שאין להוציא ממנה את דמי שווי ההשתמשות שהשתמשה בחדר [...]"

נמצא כי נפסק כהבית יעקב שמעיקר הדין לכל הדעות עניין הממון לא קשור בטענת מאיס עלי לסידור הגט עצמו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם בשו"ת מהרלב"ח (סימן לו) הסתפק בדבר. דהנה, כתב בתוך דבריו (הובאו באוצר הפוסקים סימן עז ס"ק יח אות ב) בזו הלשון:

"גם לדעת הרמב"ם דפסק דהאומרת מאיס עלי נוטלת בלאותיה קיימין אפילו לא תפסה אותם, יש ספק מצד אחר כי אולי הרב לא זכה [לה] אותם הנכסים כי אם אחר גט [...]"

וגם המשכנות הרועים (אות מ סימן רכט, הובא באוצר הפוסקים שם) הסתפק בכך וזו לשונו:

"וכל זה ברוצה לגרש, דאז מוציאין ממנו נכסי צאן ברזל אפילו הוא תפוס כפסק השולחן ערוך, אבל אם אינו רוצה לגרש צריך עיון אם מוציאין נכסי צאן ברזל שכבר הם תחת ידו. אחר כך מצאתי להבית שמואל (ס"ק כז) שהביא משם הט"ז (ס"ק ז) דפשיטא ליה דוקא כשרוצה לגרש [...]"

אולם כאמור הבית יעקב חילק בין דינא דמתיבתא ובין דינא דשולחן ערוך ופסקו כמותו גדולי הדיינים בפד"ר שם. אולם באוצר הפוסקים שם הביאו להקשות על המשכנות יעקב בשם תשובת בעל שואל ונשאל בזו הלשון:

"גם לא זכר דכל דברי הט"ז והבית שמואל סובבים לשיטתם דאזלי בתר הוראת הרמ"א דאין מוציאין הנדוניא מהבעל אם תפס, אך לדידן דבתריה דמרן גירי [...]. אם כן הו"ל שלה ממש, ואין מקום לחלק בין רוצה לגרש ובין אין רוצה לגרש דשלה היא נוטלת [...]. ותו דאם כן לא משכחת ליה כלל שמוציאין ממנו מה שתפס וכו' דהא יכול לומר: 'אם כן לא אגרש' [...]"

עוד עיין שם באוצר הפוסקים בשם המהרי"ט צהלון (סימן רכט) על פי שו"ת הרשב"א (המיוחסות לרמב"ן סימן קלח) שמבלי סידור גט אין יכולה לקבל את נדונייתה ושכן כתב המהרי"ק (שורש קז).

אולם כאמור ההכרעה נראית כדעת הבית יעקב.

בנידון דנן שבו עסוקים אנו בזכות פרות נכסי מלוג ולא בנכסי צאן ברזל כבר הבאנו שהאישה היא המוחזקת ובכל מקרה לפי זה לא חייבת לו יותר בפרותיה ולו בשל הספק. אלא שהבאנו שההכרעה נראית באופן ברור כהבית יעקב וכאמור.

תמיהת החזון איש על השולחן ערוך ויישוב היביע אומר

והנה, החזון איש (אבן העזר סימן סט ס"ק א, הוזכר בפסק הדין של הגר"ח"ג צימבליסט שליט"א שהזכרנו) פסק להלכה כאמור דלא כהרמב"ם וכך כתב:

"ונראה דלמאי דהכריעו הפוסקים דלא כהרמב"ם בהא דפירש דכלתיה דרב זביד וכן הא דמסיק דמשהינן לה אגיטא כולהו במורדת בעינא ליה, דפשטא דסוגיא משמע דאמאי דסליק קאי באומרת מאיס עלי [...]. אלא דהרמב"ם הוכרח לפרש כן [שמתייחס למורדת 'בעינא ליה'], דכיון דפירש דכופין אותו לגט שהיא אנוסה, לא מסתבר שיזכירוה בגמרא בלשון 'אימרדא' [...]. וגם לא מסתבר לשהוי גיטא, ולבלי למיתב לה מזוני, ולפיכך היה מסתבר לרמב"ם לפרש דשלהי הסוגיא במורדת בעינא.

אבל אחרי שהוכרע שאין כופין אותו אפילו במילי, ולא מחייבין ליה לגרשה, שבנו לדעת רש"י והרי"ף והרמב"ן והרשב"א דשלהי סוגיא במאיס

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עלי קאי, ולא מצינו שהרמב"ם פליג עלייהו אף לפי שיטתם [...] ועדיין מצינו דעת תוספות (סג, ב) [...]

ומכל מקום נקטינן כרוב הפוסקים [...] ומן האמור נלמד שדברי השולחן ערוך שהעתיק דעת הרמב"ם במאס עלי שהפסידה כתובתה מיד ולא הפסידה בלאותיה קיימין תמוהין דכיון דלא פסק כהרמב"ם דכופין לגרש, לא מצינו שיחלוק הרמב"ם על שאר הפוסקים לחצאין, אלא נקטינן לדינא שאינה מפסדת כתובתה עד אחר שנים עשר חודש ומפסדת גם בלאותיה קיימין בדלא תפשה. ואם חזרה בתוך שנה יש לה כתובה [...] ואף שזו דעת הרמב"ם והר"ן [שאם חזרה בה אין לה כתובה], מכל מקום הם לשיטתם בדין מאס עלי, אבל למאי דקיימא לן דסוגיא במאס עלי עסיק, נראה דראוי להורות כהרמב"ן והרשב"א [...]

והנה, ביישוב הערת החזון איש כתב הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (אבן העזר חלק ה סימן יג אות ה) בזו הלשון:

"ובמחילת כבוד תורתו אין דבריו נכונים לדינא כי מצאנו לכמה ראשונים שפסקו שאין כופין אותו לגרש בטענת מאס עלי, ואף על פי כן פסקו שהפסידה כתובתה מיד, אלמא דלא תליא הא בהא, וכאשר עיני המעיין תחזינה מישרים בדברי בעל המאור (כתובות סג, ב) שכתב בזו הלשון:

'והיכא דאמרה לא בעינא ליה דהיינו מאס עלי, לא כייפינן לה, ומפסדא לכתובתה כולה לאלתר, ונפקא מדעתו של בעל'.

וכן כתב רבינו ישעיה הראשון בתוספות רי"ד (כתובות סג, ב) וזו לשונו:

'אבל אי אמרה "מאס עלי ואיני חפצה בו כלל, יתן לי גיטי ואיני חוששת מכתובתי", לא כייפינן לה לעגנה ולעכבה שתפחות כתובתה מעט מעט, אלא אם רוצה הבעל נותן לה גיטה ותפסיד כתובתה מיד'.

וכן מתבאר בתשובת הריב"ש (סימן שסב) שכתב דבמאס עלי מפסדת כתובתה מיד, והריב"ש (בסוף סימן רט) כתב שכבר פשטה ההוראה שלא כדברי הרמב"ם שאומר שכופין את הבעל לגרש בטענת מאס עלי, וכמו שהוכיחו כל האחרונים בראיות ברורות שלעולם אין כופין להוציא בטענת מאס עלי. עיין שם (ועיין עוד בתשובת הריב"ש [סוף סימן שסב] שלא רצה להכריע במחלוקת הרמב"ם והרשב"א אם במאס עלי הפסידה בלאותיה הקיימים, אף שהדבר מוכרע אצלו שאין כופין לגרש בטענת מאס עלי).

גם בשו"ת הרשב"ש (סימן מה) פסק דמורדת דמאס עלי מפסידה מיד כתובתה, ואינה מפסידה כלום מן הנדוניא שהכניסה לו (מבלאותיה הקיימים), ושכן הסכמת הרמב"ם והרא"ש, וש"כ היה דן אדוני אבי הרשב"ץ ז"ל. ע"כ. והרשב"ש עצמו (בסימן צג) כתב שרבונו תם והרמב"ן והרא"ש חלקו על הרמב"ם בדין כפיית הבעל לגרש בטענת מאס עלי, ופסקו שאין כופין – וכל הכופה לגרש מרבה ממזרים בישראל, וכן היה דן אדוני אבי הרשב"ץ ז"ל שלא לכופה הבעל לגרש ולא לכופה לחזור אליו, וכן אנו דנין. ע"כ.

וכן פסק בשו"ת המבי"ט (חלק א סוף סימן שדמ) שהאומרת מאס עלי אין כופין את הבעל להוציא, ומפסידה כתובתה מיד, כדעת רבנו ישעיה הראשון הנ"ל. עיין שם.

הא קמן כמה רעים אהובים למרן ז"ל, ואין ספק שדבריהם נעלמו מעיניו הבודלח של החזון איש. ובודאי שעלינו לפסוק כהוראת מרן השולחן ערוך, שהרי ידוע מה שכתב התומים (סימן כה בקיצור תקפו כהן אות קכד) שח"ו לומר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

'קים' לי' נגד הכרעת מרן השולחן ערוך והרמ"א כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם, ורוח ה' נוססה בקרבם להיות לשונם הזהב מכוון להלכה אף בלי כוונת הכותב, רוח ה' דבר במ ומלתו על לשונם, וחפץ ה' בידם הצליח. וכן כתב הגדול ממניסק בשו"ת אור גדול (סימן כז). עיין שם. ומכל שכן כאן שהבעל מוחזק בכתובתה.

וכן פסק להלכה ולמעשה הגאון מהר"י בן וואליד בשו"ת ויאמר יצחק (חלק אבן העזר סימן קכד). וכן מתבאר בשו"ת פרי צדיק (סימן ב). עיין שם [...]. והדבר ברור שיש להורות כפסק מרן השולחן ערוך.

והדרינן למה שכתבנו שהבעל המוחזק בדמי הכתובה יכול לומר קים לי כדעת הלחם רב והחקרי לב וסיעתם שהפסידה כתובתה בלי כל הכרזה.

נמצא אפוא כפי שהבאנו שהספרדים פוסקים דלא כדינא דמתיבתא וכדעת השולחן ערוך שפסק כדעת הרמב"ם. ולפי זה גם זכות פרות נכסי מלוג לא שייכת לבעל לאחר טענת 'מאיס עלי' של האישה ואף בלא אמתלא מבוררת וכל שכן באמתלא מבוררת. ולדברינו הנ"ל ניתן להפסידו מזכות הפרות ממה נפשך.

בנוסף, הבעל הוא ספרדי שדינו נפסק כשולחן ערוך.

מקרה דנן כפי שהרחבנו קודם לנושא ההלכתי הוא מאיס עלי מוחלט וברור כי הסיכוי לשלום הבית לא קיים כלל יותר.

בית הדין עשה כל מאמץ לנסות לשכנע את האישה לניסיון נוסף לשלום בית בכל דרך אפשרית אולם בית הדין נתקל בהתנגדות חד-משמעית המלווה בכאב, בתיעוב ובמאיסות חד-משמעית וסופית מצד אחד ורווחה, בשקט ובשלווה לאחר הפירוד מאידך גיסא.

עוד יש להבהיר כי בניסיונות הפישור והגישור שניסה בית הדין לעשות בין הצדדים גם לשלום וגם לגירושין הסכימה האישה באותה עת ונקודת זמן לקבל מידית כאן ועכשיו את כל מה שחפץ ותובע הבעל בבית המשפט ככתבו וכלשונו, בא כוח האישה אף הסכים להעביר את כל נושא הרכוש לסמכות בית הדין באותו זמן, האישה הביעה את מחילתה על הכתובה ובלבד שבעלה ישחררה ממנו בגט פיטורין ויתחלקו ברכוש בשווה. אולם הבעל שחפץ היה בתחילתו של ההליך שבית הדין הוא אשר ידון בכל ענייני הרכוש אלא שהדבר לא היה בסמכותו השיפוטית של בית הדין לפתע הגיב על הצעתנו שהנושאים שקשורים לבית המשפט יתנהלו בבית המשפט.

יצוין שכנות בקשת הבעל לשלום בית כיום אינה ברורה לנו כלל והיא זוקקת את עיונו של בית הדין. טענת האישה ובא כוחה היא שמלחמתו כיום עוסקת בעיקר בהשגת רווחים אחרים בתביעות השונות – בנושא שאינו רלוונטי לתיק בו אנו עוסקים בעת הזאת – תיק שלום בית.

נפסק

לאור הנ"ל נקבע:

א. תביעת שלום הבית של הבעל נדחת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. צו העיקול על הדירה מבוטל בזאת.

הרב שניאור פרדס – אב"ד

ראיתי את נימוקי כבוד אב בית הדין הגר"ש פרדס שליט"א הכתובים בדרך מופלאה כיד השם הטובה עליו, ואני מצטרף למסקנותיו גם מהנימוקים הבאים:

הזכות לפרק שותפות לפי ההלכה

יש לדון בנידון כנידון דידן אם יש זכות לשותף אחד בדירה לפרק את השותפות ואם כן, מה הן העילות לפירוק השותפות לפי ההלכה.

בשולחן ערוך (חושן משפט הלכות חלוקת שותפות סימן קעא סעיף ו, ומקורו בדברי הרמב"ם הלכות שכנים פרק א הלכה ג) נפסק:

”אחד מהשותפים שאמר לחברו, במקום שאין בו דין חלוקה או בדבר שאי אפשר שיחלוקו, כגון שפחה או כלי, מכור לי חלקך בכך וכך או קנה חלקי בשער זה, הדין עמו וכופין את הנתבע למכור לחברו או לקנות ממנו.”

מדברי הרמב"ם והשולחן ערוך מבואר שתמיד יש ביכולתו של שותף לפרק את השותפות בדבר שאין בו חלוקה דהיינו לדרוש את חלוקת השותפות בשיטת 'גוד או אגוד' (זאת אומרת: קנה אתה את הכול ותשלם לי את מחצית השווי או אקנה אני את הכול ואשלם לך את שווי המחצית).

אולם מצינו שיטות אחרות. כתב הרא"ש (במסכת בבא בתרא פרק א סימן נא) וזו לשונו:

”כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל [ר"י מיגאש] דגוד או איגוד לא שייך אלא ביורשין או מקבלי מתנה. אבל אם לקחו שנים בית שאין בו כדי לזה ולזה אין אחד מהן יכול לומר גוד או איגוד שהרי לדעת שיהו שותפין בו לקחוהו שניהם ולא למכרו איש אל אחיו ונראין דבריו אם לא היה להם בית דירה ולקחוהו לדור בו או אם היה להם בית דירה ולקחוהו להשכירו לאחר. אבל אם היה להם בית דירה ונפל או נשרף דירתו של אחד מהן או הוצרך למכור מחמת דוחקו יכול לומר לחבירו גוד או איגוד כיון שצריך לדור בו ואינו רוצה לדור עם אחר וכן נמי אם הוצרכו שניהם ליכנס לדור בו.”

עקרונית לפי שיטת הרא"ש אליבא דהר"י מיגאש רק בשותפות של יורשים ומקבלי מתנה שלא הוסכם מראש על דעת הצדדים ליצור שותפות אלא השותפות נוצרה מאליה, בזה מוקנית זכות לכל אחד מהשותפים לפרק את השותפות בשיטת גוד או אגוד. אבל בשותפות שנוצרה מחמת הסכמת הצדדים אין הדבר כן אלא אם קנו בשותפות הרי זה כמו שהתנו שלא יפרקו את השותפות לעולם – בין אם קנו בשביל לדור יחד ובין במקרה שקנו יחד והשכירו לאחר כל עוד הבית מושכר אין ביכולת אחד מהם לפרק את השותפות.

עם זאת מבואר בשיטת הרא"ש בסוף דבריו כי במקרה שקנו יחד ולא דרו באותו בית יחד וגם לא הושכר לאחר, וכעת לאחד מהם נפל ביתו שלו ומחמת כן רוצה הוא למכור את חלקו בבית המשותף כדי לבנות לעצמו בית או שאחד מהם הוצרך למעות מחמת דוחקו, דרשאי לתבוע את פירוק השותפות בשיטת גוד או איגוד. כי יש לחלק בין שותפים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא היה להם היכן לגור מקודם והם קנו בית בשותפות כדי לדור בו שאז אין ביכולת כל אחד מהם לפרק את השותפות וכנ"ל לבין מקרה שלא קבעו לגור יחד, שאז ביכולתו של אחד מהם לפרק את השותפות במקרה שנקלע למצב כלכלי הדורש זאת.

טענת קים לי נגד דעת הרמב"ם והשולחן ערוך בנידון דידן

הנה לפי הידוע אין לטעון 'קים לי' נגד מה שפסק השולחן ערוך ולא הביא דעה חולקת, ואף שדעת הר"י מיגאש ודעימיה הובאו בטור ובבית יוסף, מכל מקום כיוון שדעות אלו לא הובאו כלל בשולחן ערוך ורמ"א אין אפשרות למוחק לטעון קים לי כמותן, וכן כתב בברכי יוסף (חושן משפט סימן כה) ובעוד פוסקים.

ולכן הגם שהנתבע מוחזק בממון השותפות, אין הוא יכול לטעון קים לי כדי להמשיך ולקיים את השותפות, אלא בכוח התובע לחלוק את ממון השותפות בשיטת גוד או אגוד.

וכן כתב בנידון דידן בשו"ת חתם סופר (חושן משפט חלק ה סימן יב):

"אבל בשותפות דקיימא לן כשיטת רוב – וכמעט כל – הפוסקים, דגם בהו אמרינן 'גוד או איגוד' וחלוקה. משום דאמרינן: 'אמינא יכילנא לסבול, ועכשיו אינני יכול לסבול.'"

ובספר משפט שלום (סימן קעו סעיף טו ס"ק כח) למד מדברי החתם סופר הללו שבשותפות שנוצרה על ידי קנייה אין לצרף כלל את שיטת הר"י הלוי [ר"י מיגאש] ולומר 'קים לי' כשיטה זו. והביא שכך מוכח משו"ת התשב"ץ (חוט המשולש טור ב סימן ט), שפסק כהרמב"ם ולא הזכיר כלל שיטות הראב"ד והר"י הלוי. וסיכם שם דבריו בזו הלשון:

"וגם אי הוי ספיקא דדינא, יש לומר דבשותפים דשניהם אינם מוחזקים זה יותר מזה כמ"ש בסימן קע"ט, יש לומר דבכהאי גוונא במקום פלוגתא 'כל דאלים גבר' וכמ"ש בסוף סימן קל"ט, וסברת הכנסת הגדולה צריכה עיון גדול למעשה."

כלומר: שותף אינו יכול לטעון 'קים לי' כר"י הלוי ולמנוע אמירת גוד או אגוד או חלוקה מהשותף השני בשותפות שנוצרה על ידי מקח.

וכן פסק הערוך השולחן (חושן משפט סימן קעא סעיף יד) וזו לשונו:

"דהא יש אומרים דאף כשקנו ביחד אין אומרים גוד או איגוד דאין אומרים זה רק בירושה או במתנה ולא במקח וזהו דעת הר"י בטור והנמוקי יוסף בשם הרא"ה וכן משמע דעת הראב"ד שם דהא על מנת כן לקחו ומכל מקום לא קיימא לן כן ורבותינו בעלי השולחן ערוך לא הביאו כלל דעה זו."

והנה הגם כי יש להעיר על הנחת החתם סופר שבאמת דעת רוב הפוסקים היא כשיטת

הר"י מיגאש וכן העיר מכבר הגר"ש קרליץ (שו"ת עטרת שלמה חלק א סימן סב):

"וראיתי דברים תמוהין לכאורה להגאון חתם סופר זצ"ל בתשובה (חושן משפט סימן יב) שכתב אבל בשותפות דקיימא לן כשיטת רוב וכמעט כל הפוסקים דגם בהו אמרינן גוד או איגוד וחלוקה כו' – יעוין שם. ובמיעוט ידיעתי לא נמצא מפורש מי שסובר כהרמב"ם רק רבנו האי גאון – הובא בטור (חושן משפט סימן קעא סעיף לה) ועיין בכנסת הגדולה – והרא"ש (בסוף

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פרק קמא דבבא בתרא), וגם זה לא בכל המקרים וכמו שחילק הרא"ש ורבנו ירוחם במישרים (נתיב כז חלק ד) וכן הרשב"א (בתשובה חלק א סימן תתקיג) שרק מצדד לסמוך על שיטת הרמב"ם אולם מצד שני הוא גם מסביר שיטת הראב"ד שם דלא אמרינן גוד או אגוד בשותפין שקנו ביחד. ומאידך גיסא מצינו החולקים על הרמב"ם – הר"י מיגש, הראב"ד, הרא"ה, רבינו יונה והריטב"א והנימוקי יוסף. אם כן נמצא שרוב הראשונים ז"ל סוברים כר"י מיגש וכבר כתבנו שגדולי האחרונים ז"ל פסקו שאפשר לטעון קים לי כהר"י מיגש וסייעתו.

הנה כי כן דעת רוב הראשונים היא כדעת הר"י מיגש.

ולא זו בלבד אלא שהרבה מהפוסקים האחרונים נקטו גם שיש לטעון קים לי כשיטת הר"י מיגש, וכן כתב בכנסת הגדולה סימן קע"א בשם שו"ת מהרשד"ם (יורה דעה סימן קפב). המהרשד"ם כתב שם בזו הלשון:

"נמצא דרבים הם דסברי דכשנשתתפו יחד בדירה אחת, דלא אמרינן ביה דינא דגוד או איגוד אלא מדעת שניהם יחד, והם הר"י הלוי [ר"י מיגש] והרא"ה והראב"ד וה"ר יונה והרא"ש ובנו [...] מכל מקום פשיטא ופשיטא, דיכולים הישנים לומר קים לי כהני רבוותא דאמרי שאין אתם יכולים לכפות אותנו לגוד או איגוד, וזה דבר ברור מאד."

וכן כתב גם בשו"ת מהרש"ך (חלק ג סימן סח), וזו לשונו:

"והשתא בענין פסקא דדינא אומר, שיכול ראובן לטעון על שמעון דלאו כל כמיניה לבוא עמו בדינא דגוד ואיגוד, אי מטעם שכיון שלקחיה יחד ונשתתפו בה, ואינם יורשים ולא מקבלי מתנה, ואדעתא דהכי נשתתפו כשלקחו להשתמש בהן ביחד. וקים ליה כהנהו רבוותא שכתבתי, דסבירא להו דבשותפין שנשתתפו בדבר שאין בו דין חלוקה ליכא דינא דגוד או איגוד."

אולם כאמור בספר משפט שלום הניח דברי הכנסת הגדולה ב'צריך עיון'.

מסקנת האחרונים בדין 'קים לי' נגד השולחן ערוך

אולם נראה כי כל דברי האחרונים הדוגלים כי יש לטעון קים לי כשיטת הר"י מיגש עומדים הם בשיטת הדוגלים כי יש לפסוק כרבנן בתראי אף נגד פסקי השולחן ערוך. אבל לפי מה שנתפשט המנהג לבני עדות המזרח בארץ ישראל ובעוד מקומות אין לפסוק בשום ענין נגד מה שפסק השולחן ערוך, וכן כתב החיד"א בברכי יוסף (חושן משפט סימן כה) וכן כתב באור לציון (במבוא לחלק ב), אם כן אין כל משמעות למה שמצינו דעת רוב הפוסקים לפסוק כדעת הר"י מיגש. וצריך לומר דמה שמצינו לפוסקי ספרד הנ"ל בנדון זה שיש לטעון קים לי כהר"י מיגש, היה זה במקומות שלא קיבלו עליהם לפסוק רק כמרן השולחן ערוך, אבל כיום פשט המנהג שאין לטעון קים נגד פסקי מרן השולחן ערוך לכל תושבי ארץ ישראל והסביבה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הכרעת ההלכה בדין זה

המקובץ מכל האמור כי יש מחלוקת ענפה בין הפוסקים אם אפשר לטעון 'קים לי' כשיטת הר"י מיגאש ודעימיה. והיה נראה שכל כהאי גוונא מצי המוחזק לטעון קים לי שלא לחלוק את ממון השותפות, אולם לפי מה שהעלה המהרש"ם הרי בזה גופא נחלקו אם רק הנתבע מוחזק או ששניהם מוחזקים בשווה. אמנם זאת יש לומר שהנתבע מוחזק בהשארת המצב הקודם ואין בכוח התובע לשנות כדי לחלוק את ממון השותפות.

סוף דבר נמצא כי הנתבע רשאי לטעון קים לי כשיטת הר"י מיגאש.

אולם כל זה נכון לשאר העדות אבל לפי מה שנתבאר כי המנהג כיום לבני עדות המזרח היושבים בארץ ישראל וסביבותיה הרי אין לטעון 'קים לי' נגד הרמב"ם והשולחן ערוך בזה, כך נראה לומר בנידון דידן שהאיש הוא מבני ספרד.

בירור שיטת הש"ך

בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קעו סעיף טז) נפסק:

"נשתתפו סתם, ולא קבעו להם זמן, הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהם, ויטול כל אחד חלקו מהסחורה. ואם לא היה באותה סחורה דין חלוקה, שהיה בחלוקתה הפסד, הרי אלו מוכרים אותה וחולקים הדמים."

והש"ך שם (ס"ק כט) כתב: "הרי אלו מוכרים אותו – פירוש כשאין אחד מהם אומר גוד או איגוד אבל פשיטא דיש לומר גוד או איגוד" [...]

לדברי הש"ך הלכה זו כפופה לכלל שיש ביכולתו של אחד מהשותפים לדרוש חלוקה בשיטת גוד או איגוד, וזה לכאורה תואם את שיטת הרמב"ם שהשולחן ערוך פסק כמותו (בסימן קעא) וכנ"ל.

ובשולחן ערוך (שם סעיף כ) נפסק: "היה להם חוב אצל אחרים, אינו יכול לומר לחבירו, לא נחלק עד שנגבה כל חוב שיש לנו, אלא חולקים, וכשיפרעו החובות יטול כל אחד חלקו."

והוסיף הרמ"א שם: "הגה: או יכולין לחלוק השטרות בשומת בית דין או בגוד או אגוד" [...]

משמע שגם הרמ"א הסכים לדברי השולחן ערוך המיוסדים על שיטת הרמב"ם.

אבל בש"ך שם (ס"ק מ) כתב בזו הלשון: "או בגוד או איגוד כו' – עמ"ש ריש סימן קע"א דיש חולקין דאין אומרים בשותפים גוד או איגוד."

מדברי הש"ך כאן נראה שמבקש לציין שהר"י מיגאש חולק על כל הנאמר כאן. ויש להבין לאיזה צורך פירש הש"ך בס"ק כ"ט את דברי השולחן ערוך על דרך הרמב"ם באין חולק ואילו בס"ק מ' ראה צורך לציין את שיטת החולקים, וכבר העיר זאת בחכמת שלמה לש"ך שם (ס"ק כט), וזו לשונו: "עיין בש"ך ס"ק כ"ט ועיין בש"ך לקמן ס"ק מ' וצריך עיון" [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

החכמת שלמה מיישב את הסתירה בזו הלשון:

"ונראה דאתי שפיר דהיכא שיש זמן להשותפין כגון ששכרו או קנו לזמן או בשטר חוב שמתחילה לוו על דעת שהלוה ישלם להם, אם כן אין לומר בזה גוד או איגוד שבזה שייך הטעם הר"י מיגאש שהרי נתרצו תחילה להיות ביחד שותפין לזמן הזה ולא יוכלו לחזור, אבל היכא דמיירי שלא היה זמן ידוע למכירת הסחורה, אם כן כיון שלא עשו זמן ואם כן כיון דליכא זמן אף שעה אחת במשמע, ויכול לטעון שלא נתרציתו להיות שותף עמך רק עד זמן זה ולא יותר, ולכך מה לי שמוכר לאחרים או לעצמו יכול לכופו מכור לי [...] ואין צריך לדחוק דהש"ך (ס"ק כט) לדעת המחבר קאמר, דהלשון לא משמע כן."

לדברי החכמת שלמה, לש"ך יש שיטה ייחודית בהכרעת הדין במחלוקת הרמב"ם עם הר"י מיגאש, והיא שבמקום שקבעו זמן או שיש אומדנא שהשותפות נעשתה לזמן כגון שהלוו בריבית מסכפי השותפות לזמן מסוים בזה יש להכריע כסברת הר"י מיגאש שאין בידם לחלוק את השותפות בשום צורה שהיא טרם הסתיימה השותפות. אבל במקרה שלא נקבע זמן וגם אין אומדנא מיוחדת לזמן השותפות בזה הכרעת הש"ך כי יש ביכולת אחד הצדדים לדרוש את חלוקת השותפות מיד בתום של אפילו שעה אחת לשותפות.

נמצא לדברי החכמת שלמה כי הש"ך הכריע מדעתו במחלוקת הראשונים. הנה אף על פי שיש טעם בחילוק המוצע בדברי החכמת שלמה, אך קשה מאוד להעמיס זאת בדברי הש"ך שבאו בקצרה, והלא דרכו של הש"ך להאריך בהסבר כאשר הוא נוטה מדעת הראשונים.

אבל האמת יורה דרכו כי מחלוקת הרמב"ם עם הר"י מיגאש נאמרה בסתמא כאשר לא נקבע זמן, אבל בקבעו זמן או שיש אומדנא שלא התכוונו לחלוק לפני זמן מסוים בזה לא נחלק איש שטרם חלוף הזמן אי אפשר לחלוק, ואילו אחרי תום זמן השותפות – לכולי עלמא יוכל לדרוש את חלוקת השותפות. וכך היא מסקנת הגר"א שרמן וחברי הגר"ש פרדס.

ולכן נראה כי דברי הש"ך אינם כשיטה בפני עצמה אלא שבס"ק כ"ט בא לפרש את שיטת השולחן ערוך שתואמת את שיטת הרמב"ם בשני המקומות, ואילו על דברי הרמ"א שלא מצאנו גילוי מפורש אם דעתו כדעת הרמב"ם, בחר הש"ך להביא את שיטת החולקים. ופירוש זה תואם את הפירוש שהחכמת שלמה דוחה בסוף דבריו.

סוף דבר נראה כי הש"ך מחשיב הלכה זו כספקא דדינא, אך אין לנו גילוי מפורש כיצד יש להכריע במחלוקת זו – כלומר מיהו המוחזק.

מקרים שבהם מודים הר"י מיגאש והרא"ש שיש בכוח אחד השותפים לתבוע חלוקה

כתב הכנסת הגדולה (הגהות טור חושן משפט סימן קעא אות נ), וזו לשונו:

"היכא דלא לקחו אלא אדעת להיות שותפין ונתפרדה החבילה אפילו לדברי ר"י הלוי [ר"י מיגאש] ז"ל יכול לומר גוד או לא איגוד. הרשד"ם (חלק חושן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משפט סימן קנח), מורי הרב ז"ל [מהרי"ט] (חלק חושן משפט סימן כד), ולא משמע כן מדברי מהרש"ך ז"ל (חלק ג סימן סח).

ויש להבין דברי הכנסת הגדולה: הלוא זוהי עיקר סברת הר"י מיגאש לדעת הרא"ש שאין לפרק שותפות כאשר קבעו להיות שותפים בלא שנקבע מראש זמן לשותפות כי בסתמא אמרינן שהשותפות קיימת לעולם.

ויש להביא את דברי הפוסקים – המהרשד"ם והמהרי"ט שציין הכנסת הגדולה כדי ללמוד מהם באיזה מקרה מודה הר"י מיגאש.

בשו"ת מהרשד"ם (חלק חושן משפט סימן קנח) נשאל בדין שותפין שקנו יחד חנות כדי להחזיק את הסחורה המשותפת ואחר כך התחלקו מהשותפות וכל אחד עשה מסחר לבדו, ועכשיו טוען כל אחד מהם טענת גוד או אגוד על החנות בעצמה, ועל זה השיב מהרשד"ם וזו לשונו:

"[...] ולא שייך כאן לומר סברת רבי יוסף הלוי [ר"י מיגאש] [...] דינא דגוד או איגוד לא שייך אלא ביורשין או מקבלי מתנה, אבל אם לקחו שנים בית שאין בו כדי לזה וכדי לזה אין אחד מהם יכול לומר גוד או איגוד שהרי לדעת שיהו שניהם שותפין בו לקחוהו – וכבר חלקו עליו הפוסקים, אלא אפילו לדעתו נמי – בנדון דידן נמי אף על גב דדמי ללקחו מכל מקום אדרבא היכא דלא לקחו אלא אדעתא דלהווי שותפין, אבל השתא דשניהם רצו לחלוק ולהפרד איש מעל אחיו ודאי דאדעתא דהכי לא נתחייבו להיות ערבים זה לזה וק"ל. ואם כן נראה שהדין עם ראובן."

מבואר מדברי מהרשד"ם: כיוון שעיקר השותפות שנוצרה היא הסחורה וקנו את החנות כדי להחזיק את הסחורה, וכיוון ששניהם הסכימו לבטל את השותפות של המסחר ביניהם, ממילא יכול השותף לתבוע גוד או אגוד על החנות.

הכלל העולה מדברי מהרשד"ם הוא כי במקרה שעיקר השותפות התבטלה, בפרט בסיבת הסכמת הצדדים, הרי שאין כל טעם להמשיך ולהחזיק ממון הנשאר מהשותפות כאשר אין הוא משרת את עיקר השותפות. ועל זה יש אומדנא דמוכח שעל דעת כן לא התחייבו להמשיך להיות שותפים.

כמו כן יש ללמוד מדברי שו"ת מהרי"ט (חלק ב חושן משפט סימן כד) שנשאל וזו לשונו:

"שאלה: ראובן ושמעון לקחו חנות אחת מתוגר ושמו סחורה בתוכה בשותפות קצת זמן, ואחר כך נתפשרו שיהא שמעון לבדו בחנות שנה אחת וראובן שנה אחרת ונמשך זה קצת שנים. עתה אומר ראובן לשמעון: 'עד מתי יהיה זה לנו? או גוד או איגוד כי החנות אין בה דין חלוקה.' ילמדנו רבינו הדין עם מי.

[...]

ועוד איכא טעמא אחרנא דכשלקחוהו בתחילה על דעת שיהיו שותפין במלאי שבתוכה לקחוהו תדע שאחר כך שחלקו שותפותן היה משתמש זה שנה וזה שנה אבל לא עלתה על דעת שיהיו שניהם שרויים בתוכה וזה לעצמו וזה לעצמו שזה דבר שאין הדעת סובלתו ומשנתפרדה חבילת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השותפות מן הסחורה שוב אין להם ישיבה אחת בעולם בתוך החנות והדר דינא לדינא ד'גוד או איגוד', ושלום. יוסף בכמהר"ר משה מטראני זלה"ה.

המקרה המדובר במהרי"ט דומה באופיו למקרה שדיבר בו המהרשד"ם, שעיקר השותפות היא סחורה שלקחו יחדיו, ולימים בהסכמת הצדדים ולסירוגין ניהל כל אחד את הסחורה לבדו לתקופה, בלא להזדקק לחברו, ופסק מהרי"ט שהתנהלותם הזו נחשבת כחלוקת שותפות לכל צד ועניין ומעתה אין כל צורך להשאיר את החנות שרק שימשה את עיקר השותפות – כממון השותפות.

מן הכלל אל הפרט – הנוגע לנידון דידן

נראה כי זוג נשוי שקנו דירה הרשומה על שניהם כדי לדור בה ולגדל את ילדיהם – כל עוד שלום הבית שרוי במעונם, הרי שאין כל הצדקה לפרק את השותפות. ולא מבעיא לדעת הר"י מיגאש והרא"ש שבסתמא יש אומדנא דמוכח שקנו על דעת להיות שותפים לעולם, אלא אף לדעת הרמב"ם, נראה כי בית הנרכש במסגרת נישואין נחשב כמו שקבעו זמן מראש שכל עוד שלום הבית שורר במעונם שאין ביכולת אחד הצדדים לפרק את השותפות וכך העלו הגר"א שרמן וחברי הגר"ש פרדס.

ועוד העלו שבמקרה ששלום הבית אינו שורר יותר בביתם, וצד אחד תובע את פירוק הנישואין, ובית הדין נזקק לפסוק כי אכן אין מקום יותר לשלום, בית הרי שיש ביכולת אחד הצדדים לפרק גם את השותפות בבית הרשום על שניהם.

ולענ"ד נראה כי דבר זה נכון לפי כל שיטות הראשונים – לא רק לשיטת הרמב"ם כמו שנתבאר, אלא גם לשיטת הר"י מיגאש ולפי מסקנת הרא"ש. כי נתבאר בשיטת המהרשד"ם והמהרי"ט כמובא בכנסת הגדולה שבמקרה שממון השותפות כבר אינו משרת את עיקר השותפות הרי שיש ביכולת אחד הצדדים לפרק את ממון השותפות לפי כל השיטות.

וכך הוא בנידון דידן וכמו שנסביר להלן. עיקר השותפות בחיי הנישואין הם חיי האחוזה והרעות השרויים בין בני הזוג, ואילו הבית שהם דרים בו אינו מעיקר השותפות אלא נועד רק לשרת את עיקר השותפות ביניהם. ולכן פשוט הדין כאשר בני הזוג כבר התגרשו שיש ביכולת אחד הצדדים לפרק את השותפות על הדירה המשותפת וכך העלה בשו"ת עטרת שלמה שיובא להלן. והוא הדין כאשר עדיין לא התגרשו אך במסגרת הסכם הגירושין יש ביכולתו של אחד הצדדים לפרק את השותפות על הדירה המשותפת, ונראה עוד שהוא הדין כאשר נשמט היסוד לשלום הבית ובפרט כאשר בית הדין נוכח כי אין מקום להמשך חיי הנישואין כטענת צד אחד, הרי שגם הבית שנועד רק לשרת את הצדדים בחייהם המשותפים – גם הוא יפורק לבקשת הדורש זאת.

יש לציין כאן את שכתב הגר"ש קרליץ (שו"ת עטרת שלמה חלק א סימן סב). בנדון שאלתו האריך הגאון המחבר להוכיח שעיקר ההלכה היא כשיטת הר"י מיגאש וסייעתו, וממילא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המוחזק יכול לטעון קים לי כשיטה זו ואין ביכולת אחד השותפים לפרק את השותפות. לאור זה הסיק שם בסוף התשובה וזו לשונו:

”יש לדון באיש ואישה שקונים דירה ביחד כשמתחננים או קנו אחר כך על מנת לדור בה – לשיטת הר”י מיגש שותפות הדירה הוא כל זמן שהם נשואים ואין אחד מהם יכול לדרוש גוד או אגוד כל זמן שלא נתגרשו ואף שהבעל הוצרך לצאת מהדירה מפני שלא יכול לחיות אתה לפי דבריו, מכל מקום השעבוד של כל הדירה לכל אחד מהן הוא עד הגירושין.”

העולה מדבריו כי בשותפות של זוג נשוי, כאשר הם כבר התגרשו, גם אליבא דהר”י מיגאש יש ביכולת אחד הצדדים לפרק את השותפות שהייתה להם בדירה המשותפת. וכך העלה הגר”ב בארי כמבואר בדברי הגר”ש פרדס. עם זאת כאשר בני הזוג עדיין לא התגרשו, יש למוחזק לטעון 'קים לי' שאין לפרק את השותפות.

אולם בפרט זה האחרון נראה כי יש לחלק בין מקרה שהם נשואים ועדיין לא הוכחה תביעת הגירושין של התובע לפרק את השותפות, ורק במקרה זה ביכולת המוחזק לטעון קים לי כשיטת הר”י מיגאש לבין המקרה בית הדין פסק כי אין מקום לתביעת שלום בית או לחילופין מתברר כי יש לקבל את תביעת הגירושין שאז יש ביכולתו של הצד התובע זאת לפרק את השותפות על הדירה המשותפת.

בית הרשום על שם בני זוג האם נחשב כעיקר השותפות או כדבר טפל לשותפות

וראה עוד בדבריו של העטרת שלמה שם לפני כן שכתב וזו לשונו:

”זהו דוקא שהדבר המאגד אותם ונשתעבדו בשותפות אלא כתוצאה משותפותם נתחייבו בחובות משותפים וכל זמן שהשותפות קיים ממילא עומד שעבוד חובותם אהדדי אחד כלפי השני. אבל כשכטל עיקר השותפות ממילא בטל גם שאר דברי השותפות שהיו קשורים במסחר שותפותם אבל בנידון דידן כששני בני הזוג קנו דירה על מנת לגור בה אם כן עיקר השותפות היא השתמשות הדירה לדיוור ושניהם נשתעבדו לא למכור את הדירה.”

מבואר לדעתו, שפירוק הדירה המשותפת נחשבת כפירוק של עיקר השותפות, ולדעת הר”י מיגאש בכהאי גוונא גם אליבא הפוסקים המובאים בכנסת הגדולה, אין מקום לתביעת פירוק השותפות, כי דברי הפוסקים הנ”ל באו רק למקרה שממון השותפות הוא טפל ונועד רק לשרת את עיקר השותפות, לכן יש מקום לדברי התובע לפרק את ממון שהוא רק טפל לעיקר השותפות, אבל במקרה כבנידון דידן בשותפות על בית דירה של בני זוג נשואים הרי זה נדון כשותפות על עיקר הדבר – שבו העלו הר”י מיגאש והרא”ש שאין מקום לתבוע חלוקת שותפות.

אכן כפי שנתבאר נראה יותר כי עיקר השותפות בחיי הנישואין הם עצם חיי הנישואין בשלום אחווה ורעות, ואילו הבית שהם גרים בו נועד רק לשרת את עיקר השותפות של חיי הנישואין וכאשר אפסה תקוה להשכין שלום בית הרי שיש לפרק את השותפות – גם על הבית – גם אליבא דהר”י מיגאש והרא”ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היחס לחוק יחסי ממון בנידון דידן

בשולי הנימוקים ראוי להזכיר כאן את אשר התחדש בשנת 2008 בתיקון מספר 4 לחוק יחסי ממון, סעיף 5(ב). לפי התיקון, עקרונית, יש לראות בכל הנכסים המשותפים לבני זוג נכסים משותפים שיש ביכולת אחד הצדדים לפרק את השותפות בהם – בכל זמן נתון – בלא להתחשב כלל במצב שלום הבית השורר בין בני הזוג. זאת אומרת שיתכן מצב שבו יפסוק בית המשפט לפרק את השותפות לדרישת אחד הצדדים גם כאשר המצב של חיי הנישואין הוא שפיר. לעניות דעתי דבר זה קשה להולמו מציאותית, דינית ומשפטית כי גם לגישת פוסקי ההלכה כי חוק יחסי ממון הפך להיות מנהג מדינה, הרי היסוד לגדר של מנהג מדינה מושתת בראש ובראשונה על הסכמת אזרחי המדינה שהם חפצים בתוכנו של חוק זה או שלפחות אינם מתנגדים לפרטי חוק זה. כמדומה שאף הדוגלים בחלוקה שוויונית של איזון משאבים לא עלתה על דעתם שיש מי שחושב שישנה הצדקה לתבוע איזון משאבים טרם נכרתו חיי הנישואין או טרם אפסה התקווה לחידוש חיי נישואין. וכך עולה ברור מדברי העטרת שלמה, הגר"ב בארי והגר"א שרמן. ואין המקום להאריך בנושא זה במסגרת הנימוקים לתיק זה.

מסקנה

לאור האמור אני מסכים למסקנות אב בית הדין הגר"ש פרדס שליט"א.

הרב חיים ו' וידאל

אני מצטרף למסקנות חבריי.

הרב יאיר לרנר

נפסק

א. תביעת שלום הבית של הבעל נדחית.

ב. צו העיקול על הדירה מבוטל בזאת.

הרב יאיר לרנר

הרב חיים ו' וידאל

הרב שניאור פרדס — אב"ד